

# Češi a Čechograd

**Autoři:** Maksym Khalupnyk

**Škola:** Gymnázium Brno-Řečkovice, Terezy Novákové 2,  
62100 Brno, p. o.

**Kraj:** Jihomoravský kraj

**Konzultant:** PhDr. Dagmar Zemanová

## Poděkování

Tímto bych rád poděkoval svojí interní konzultantce PhDr. Dagmar Zemanové za odborné vedení mé práce, doporučení odborné literatury a cenné rady a připomínky k mojí práci. Dále bych chtěl poděkovat paním profesorkám Daně Tellerové a Michaele Strakové za korekturu textu a cenné připomínky. Mé velké poděkování patří dále sestře Václavě Dudové z Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje, která mi poskytla mnoho zajímavých informací o svém působení v Čechohradu a o historii vzniku kostela Nejsvětější Trojice. A v neposlední řadě děkuji za velmi cenné informace od paní učitelky Evy Řezníčkové, která strávila v Čechohradu čtyři roky jako učitelka českého jazyka a odvedla zde neskutečné množství záslužné práce. Děkuji také panu Bc. Vjačeslavu Glazovovi za laskavé svolení použít informace z jeho bakalářské práce o stalinských represích a za jeho cenné rady a připomínky k mé práci. Velké díky patří také pamětníkům z Čechohradu a Poljanivky.

## **Anotace**

Ve své práci jsem se zabýval vznikem a historií obce Čechohrad, která se nachází na území Ukrajiny. Téma jsem si vybral proto, že z této obce pocházejí mí předkové, a také proto, že v České republice není příliš velké povědomí o existenci české menšiny na jihu Ukrajiny. V textu nejprve uvádím stručný přehled historie regionu jižní Ukrajiny. Následuje kapitola o příčinách vystěhovalectví Čechů na území ruského impéria v 19. století. Dále se věnuji historii konkrétní obce Čechohrad a osob, jejichž osudy jsou s vesnicí spojeny od jejího založení po období rozpadu Sovětského svazu do vzniku nezávislé Ukrajiny. V závěru práce uvádím současnou situaci v regionu, který se od února 2022 nachází pod okupací vojsk Ruské federace. Při psaní textu jsem pracoval s historickými prameny, odbornou literaturou a použil jsem také autentické rozhovory se svým dědečkem a několika dalšími osobami, které v obci působily. Bohužel jsem nemohl zcela využít některé důležité prameny k tématu, neboť administrativní centrum regionu, město Melitopol, kde se nachází také oblastní archiv, je stále okupováno ruským vojskem.

## **Klíčová slova**

Jih Ukrajiny, vystěhovalectví, Čechohrad, Melitopol, občanská válka, stalinské represe, druhá světová válka, kolchoz, krajanské spolky, reemigrace

# Obsah

1	Úvod .....	6
2	Stručná historie regionu jižní Ukrajiny .....	7
2.1	Antické období.....	7
2.2	Středověk .....	7
2.3	Novověk.....	7
2.4	První světová válka, občanská válka .....	8
2.5	Druhá světová válka, poválečný vývoj .....	9
2.6	Nezávislá Ukrajina .....	9
3	Emigrace Čechů z rakouské monarchie .....	11
3.1	Obecné příčiny emigrace z českých zemí .....	11
3.2	Podmínky pro vystěhovalectví do ruského impéria .....	12
3.3	Příchod Čechů na Krym a jižní Ukrajinu.....	13
4	Vznik obce Čechohrad.....	16
4.1	Založení obce .....	16
4.1.1	Založení Novohradu .....	18
5	Dějiny obce do 2. poloviny 20. století .....	19
5.1	Občanská válka .....	20
5.2	Stalinské represe.....	21
5.2.1	Hospodářská situace v obci .....	23
5.2.2	Náboženská situace .....	24
5.3	Druhá světová válka.....	24
6	Poválečné období Sovětského svazu .....	26
6.1	Přejmenování obce a kolchozu.....	26
6.2	Hospodářská situace v poválečném období .....	26
7	Ukrajina .....	28
7.1	Působení katolické církve .....	28
7.2	Školství .....	29
7.3	Návrat k názvu obce Čechohrad.....	30
8	Čechohrad a reemigrace .....	31
9	Závěr .....	33
	Zdroje.....	34
	Literatura .....	34

<b>Historické prameny .....</b>	<b>35</b>
<b>Různé .....</b>	<b>35</b>
<b>Internetové články .....</b>	<b>36</b>
<b>Seznam použitých zkratek .....</b>	<b>37</b>
<b>Přílohy .....</b>	<b>38</b>

# 1 ÚVOD

Jmenuji se Maksym Khalupnyk a narodil jsem se ve městě Melitopol na jihu Ukrajiny. Od mládí jsem poslouchal rozhovory mého dědečka s jeho českými příbuznými a tak jsem se dozvěděl o původu mé rodiny a vesnice Čechohrad. Ve druhé polovině 19. století přišlo do tehdejšího ruského impéria několik desítek českých rodin z východních Čech hledat zde nový život. Přišli sem s velkými očekáváními. Měli totiž informace, že zde dostanou půdu, získají živobytí a vydělají peníze. Má práce pojednává o tom, jak se jim dařilo, s čím vším se museli potýkat a jak se u mnoha z nich vysněný život setkal s drsnou realitou.

Hned na úvod musím přiznat, že jsem tyto věci dříve příliš nevnímal. Moje rodina již v Čechohradu nežije, můj dědeček se odstěhoval do vedlejší vesnice Poljanivka. V Čechohradu je ale hřbitov, kde leží pohřbení mí předkové a kam jsme občas jezdili. Situace se začala měnit po událostech v roce 2014, kdy došlo k anexi poloostrova Krymu, ležícího jen pár desítek kilometrů od Melitopolu a Čechohradu, vojenským konfliktem zmítaný Donbas je od Čechohradu přibližně 350 km. To vše začalo ohrožovat i život českých krajanů na jižní Ukrajině. Špatná ekonomická situace země a hrozba možného válečného konfliktu přiměla mnoho obyvatel českého původu k odchodu do země jejich předků. Následná invaze ruských vojsk v únoru 2022 tento trend jen urychlila. Zdá se tak, že život českých krajanů v Čechohradu se stane minulostí a na místě zůstanou (snad) už jen náhrobky s českými příjmeními na místním hřbitově. Má práce by tak mohla přispět k podrobnějšímu pohledu na historii vystěhovalectví Čechů na jižní Ukrajinu a konkrétně obce Čechohrad.

## 2 STRUČNÁ HISTORIE REGIONU JIŽNÍ UKRAJINY

### 2.1 Antické období

Oblast jižní Ukrajiny je někdy spolu s blízkým poloostrovem Krym nazývána slovem Taurida (Tauris, rus. Таврїда, Таврия). Název odkazuje k antickému dědictví regionu. Znamý řecký historik Hérodotos psal o národě Taurů, žijících na území Krymu od 6. století př. n. l. do 1. st. n.l.. Taurové později splynuli s dalším známým etnikem Skythů, kteří v oblasti zanechali mnoho památek nedávno odkrytých při archeologických vykopávkách.

Jih Ukrajiny byl dlouhou dobu stepní oblastí bez většího osídlení obyvatelstvem a s absencí větších měst. Bylo to dáno nepříznivými přírodními podmínkami. Region ohraničený na západě řekou Dněpr a na východě Donem se stal přirozeným domovem kočovných národů: kromě Skythů zde sídlily také kmeny Roskolanů, Jazygů, Sarmatů, Polovců, Mongolů a mnoha jiných. Tyto národy upřednostňovaly život na hřbetech rychlých koní před usedlým způsobem života svých severněji žijících sousedů v lesnatých oblastech.

Jiná situace byla na Krymském poloostrově. V roce 480 př.n.l. se místní řecké kolonie spojily do mohutného Bosporského království. Zde se rozvíjela čilá antická kultura, ale do stepních oblastí jižní Ukrajiny se ani řečtí bojovníci příliš neodvažovali kvůli nebezpečí střetu s kočovnými jezdci.

### 2.2 Středověk

Od 13. století se na Krymu a na jižní Ukrajině začala vyvíjet Zlatá horda, mongolsko-tatarský státní útvar, součást mohutné mongolské říše, zaujímající prostor východní Evropy a Sibiře. V polovině 15. století vzniká samostatný Krymský chanát, ten se však stává vazalem Osmanské říše.

Nebezpečí loupeživých nájezdů krymských Tatarů a kavkazských Nogajců dalo vzniknout v oblasti jižní Ukrajiny společenství kozáků, jejichž působení ovlivnilo další vývoj oblasti. Poprvé sem ve větší míře přichází slovanské obyvatelstvo. Na Dněpru vzniká kozácká pevnost zvaná Záporožská Síč, jejíž vůdcové, zvaní atamani, měli silný politický a společenský status. Kozáci si udržovali velkou míru nezávislosti a autonomie a vládla zde i specifická forma demokracie.

### 2.3 Novověk

V 18. století, za vlády carevny Kateřiny II. Veliké, se významně přepisují dějiny jižní Ukrajiny a Krymu. Záporožská Síč byla zničena Ruskem, po rusko-turecké válce v letech 1767–1774 Rusko ovládlo i Krym a zanikl Krymský chanát. Ruskem získaná území se začala nazývat Nové Rusko či Novorusko (rusky Новая Россия, Novaja Rossija, Новороссия, Novorossija) a jižní Ukrajina se stala součástí ruského impéria. Region bylo nutno stabilizovat a pacifikovat, což nebyl jednoduchý úkol. Carská vláda začala region kolonizovat obyvatelstvem z různých částí

impéria. Součástí programu bylo i zakládání nových měst a center moci. Takto vzniklo roku 1784 mé rodné město Melitopol. Obec Čechohrad, která vzniká o téměř sto let později, je součástí melitopolského správního okresu.

Dějiny jižní Ukrajiny jsou ale i nadále obdobím neklidu a válečných konfliktů. Místní obyvatelstvo se nevyhnulo strádání za rusko-tureckých i napoleonských válek. Už tak katastrofální situaci zásadně zhoršila krymská válka, válečný střet světových velmocí v letech 1853 až 1856. Ukrajínští historikové V. M. Volkovinskij a A. P. Rejent k tomu píší: „Ukrajina, na jejímž území fakticky probíhaly hlavní válečné události, a ukrajinský národ nesly těžké břímě války a utrpěly obrovské materiální a lidské ztráty (jen při obraně Sevastopolu zahynulo v řadách carské armády více než 25 tisíc Ukrajinců)“.<sup>1</sup> Utrpení se dotýkalo nejen vojáků, ale i civilního obyvatelstva na území mezi Dněprem a Sevastopolem.

Po aktivních akcích spojenců na Krymu a značných ztrátách, které Rusové utrpěli, začali být ranění ruští vojáci transportováni z poloostrova do jihoukrajinských měst a vesnic. K tomu vznikly speciální „dopravní vlaky“, které se skládaly z více než 100 povozů. Ukrajínští rolníci dávali své koně a voly, aby převáželi raněné a pak je třídili od domu k domu. V každém obydlí mohlo být od deseti do třiceti vojáků. Nemocnice a ošetrovny se nacházely v Chersonu, Melitopolu, Berdjansku, Mariupolu, Heničensku a dalších městech jižní Ukrajiny, která byla přeplněná raněnými a nemocnými.<sup>2</sup>

Krymská válka znamenala osudovou událost pro budoucí založení a dějiny Čechohradu. Jak bude rozvedeno v samostatné kapitole, právě válečná strádání obyvatelstva v tomto konfliktu a odchod části krymských Tatarů do Osmanské říše způsobily další vyliďňování regionu a potřebu příchodu nových osadníků. A právě tehdy přichází na Krym a na jižní Ukrajinu první vystěhovalci z Čech a zakládají zde svá sídla.

## 2.4 První světová válka, občanská válka

Půl století relativního klidu vystřídal další tragické události. První světová válka, rozpad carského impéria a revoluce roku 1917 zásadně změnila další směřování regionu. Vznikla Ukrajinská lidová republika, která ale неустоялась. Zatímco v Kyjevě se střídaly vlády, například heřmana Pavla Skoropadského, jih Ukrajiny si žil vlastním životem.

Zdejší situaci dobře charakterizuje prűpovídka, kterou používali místní ozbrojené skupiny tzv. zelených, stavících se v občanské válce v roce 1918 neutrálně k oběma stranám konfliktu: „*Bij rudé, až zblednou a bij bílé, dokud nezrudnou.*“<sup>3</sup>

Jižní Ukrajina se stala častým dějištěm bojů mezi bolševiky a vojsky Ukrajinské lidové republiky, zejména při snaze ovládnout strategicky důležitý Krym. Mezi lety 1918 až 1921 se na jihovýchodě Ukrajiny vytvořilo svobodné anarchistické společenství vedené Nestorem

---

<sup>1</sup> VOLKOVINSKYJ, V.M. – REJENT, O.P. Ukrajina v Krymské válce 1853-1856.

<sup>2</sup> Krym od antiky do současnosti: Historické studie - Institut dějin Ukrajiny s.347-366.

<sup>3</sup> «Бей красных, пока не побелеют, бей белых, пока не покраснеют!».



Machnem (proto historiky označované jako Machnovščina). Součástí tohoto teritoria se stal i Čechograd.

Po skončení občanské války a vzniku Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) nový stát zpočátku podporoval národní kultury svých regionů. To ale brzy vystřídalo období násilné kolektivizace, vyvlastňování majetku a krutý teror.<sup>4</sup> Násilná kolektivizace se nevyhnula ani Čechogradu.

## 2.5 Druhá světová válka, poválečný vývoj

Po době stalinského teroru následovalo další těžké období druhé světové války. Mnoho Čechů a Slováků, žijících na Ukrajině, vyslyšelo výzvu Ludvíka Svobody a vstoupilo do řad 1. československého armádního sboru.

Formování československé vojenské jednotky na území SSSR začalo na základě dohod z července 1941. Budoucími vojáky měli být v první řadě Češi a Slováci usazení v SSSR a Volyňští Češi, dále zajatci slovenského a podkarpatského původu a dobrovolníci, kteří se dostali na území SSSR.<sup>5</sup>

V řadách tzv. Svobodovy armády bojoval i můj prapradědeček. Sám se již do své rodné vesnice nikdy nevrátil. Po skončení války zůstal v Československu, stejně jako mnoho jiných krajanů z Ukrajiny.

Po skončení války musela celá země projít velkou rekonstrukcí zničených území a hospodářství. Pro život v Čechogradu ale nastala jedna velká změna. Země jejich předků, Československo, se stalo součástí tzv. sovětského bloku. Tím se mnoha lidem otevřela možnost navázat zpřetrhané rodové svazky. Můj dědeček tak mohl několikrát navštívit Československo a vozit odtud domů české potraviny nebo dokonce koupit v Brně sovětský automobil, neboť to zde paradoxně bylo mnohem jednodušší než doma na Ukrajině.

## 2.6 Nezávislá Ukrajina

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 přinesl nové naděje a možnosti. Ukrajina se stala nezávislým státem, jednotlivé národnosti získaly volnost v rozvoji svého jazyka a kultury. Nová ústava zaručovala autonomii Krymu, právo na jazyk i svobodu náboženského vyznání, národnostním menšinám se dostávalo finanční podpory.

V Čechogradu se tak znovu zvýšil zájem o českou identitu, kulturu, víru i jazyk, vznikají nové krajské kroužky. Nejviditelnější změnou bylo postavení nového katolického kostela.

---

<sup>4</sup> Tuto tragickou periodu ztvárnil například ukrajinský spisovatel Mykola Chvylyjovij ve svém díle Já (Romance).

<sup>5</sup> MARŠÁLEK, Zdenko. - Česká, nebo československá armáda?: Národnostní složení československých vojenských jednotek v zahraničí v letech 1939–1945.

Další hospodářský a společenský rozvoj byl však násilně přerván barbarskou agresí Ruska 24. února 2022. Čechohrad, Melitopol a další rozsáhlá území jižní Ukrajiny byly okupovány ruskou armádou již v prvních dnech agrese. Mnoho tisíc obyvatel před agresory uprchlo do jiných částí Ukrajiny a další desítky tisíc hledaly útočiště v zahraničí. Tento osud se týká také mne a mé rodiny. Bohužel se tak zopakovala rodinná historie, jen v opačném sledu. Tentokrát lidé museli svá rodná místa opustit zcela nedobrovolně.

## 3 EMIGRACE ČECHŮ Z RAKOUSKÉ MONARCHIE

### 3.1 Obecné příčiny emigrace z českých zemí

Existuje mnoho různých příčin a historických událostí, které vedly k procesu vystěhovalectví Čechů do zahraničí. Není cílem této práce všechny rozebrat a vysvětlit, i když určité všeobecné trendy bude třeba zmínit.

Existují zhruba tři hlavní důvody, které vedly lidi k tomu, aby opustili své rodné město nebo vesnici. Jsou to motivy náboženské, ekonomické a politické, k nimž se řadí i útěk před válečnými událostmi. České země měly v dějinách několik období velkých vystěhovaleckých vln. První masivní emigrace nastala po porážce stavovského povstání v roce 1620 a na počátku protireformace, kdy zemi opustily tisíce šlechtických, měšťanských i poddanských rodin, někteří ze strachu z potrestání za účast na povstání, jiní z náboženského přesvědčení. Evangeličtí exulanti odcházeli hlavně do Saska, Braniborska a dalších německých států, někteří do katolického Polska, případně do Slezska a Uher, kde byla větší tolerance vůči protestantismu.

Východní Čechy, odkud pocházeli mí předkové, zažily další vlnu vystěhovalectví po prusko-rakouských válkách. Pruský král Fridrich II. přesvědčil lákavými sliby stovky českých exulantů k odchodu do válkami zpustošených a vylidněných oblastí Slezska, kde časem splynuli s místním obyvatelstvem. Šlo o oblasti dnešních vojvodství Poznaň, Vratislav a Lodž. Někteří z těchto exulantů pak pokračovali v dalších generacích do tehdejší Volyňské gubernie a další až do gubernií Chersonské a Tauridské.

Emigraci z politických důvodů se české země také nevyhnuly. Po výše zmíněných pobělohorských exulantech odešla ze země řada politicky angažovaných lidí v 50. letech 19. století, v době tzv. Bachova absolutismu. Nejznámější osobností byl asi Josef Václav Frič, výrazná tvář revolučních let 1848 a 1849, který strávil několik let v různých evropských zemích. Nová vlna politických emigrantů následovala v době první světové války, kdy zahraniční odboj, vedený T. G. Masarykem, E. Benešem a M. R. Štefánikem, výrazně ovlivnil vznik nového československého státu. V řádu tisíců lidí pak emigraci volili lidé po Mnichovu a po březnu 1939 po nástupu německé okupace. Odcházeli také mladí muži, kteří se chtěli zapojit do boje proti německému fašismu, jak na západní, tak na východní frontě, kde došlo ke vzniku 1. československého armádního sboru, v němž společně bojovali i s Čechy a Slováky, původně žijícími na území Ukrajiny (tehdy SSSR). Další tisíce lidí opustily svou vlast z politických důvodů po roce 1948 a následně po roce 1968 po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.

Naprostá většina lidí opouštěla své domovy z důvodů ekonomických. Velký nárůst vystěhovalectví z českých zemí nastává od poloviny 19. století. Důvodem byly společenské a hospodářské změny v době průmyslové revoluce, růst počtu obyvatelstva a nedostatek volné zemědělské půdy. U mladých mužů někdy hrála roli i snaha vyhnout se povinné vojenské službě. Vystěhovalectví z Čech a Moravy směřovalo prakticky do celého světa, hlavní proudy

ale mířily do Spojených států amerických, na Balkán a do Ruska, zejména do oblasti Volyně. Méně početné skupiny lidí ale odcházely i do Latinské Ameriky, Austrálie, Kanady nebo Francie a Belgie, to však již spíše na přelomu století nebo v prvních letech 20. století. Po druhé světové válce se mnoho těchto lidí nebo jejich potomků vracelo do Československé republiky, zejména do pohraničí, kde chyběla pracovní síla po odchodu vysídleného německého obyvatelstva. Z oblasti Volyně se po válce vrátili desítky tisíc Čechů. Další exodus nastal po roce 1989, kdy se do České republiky v devadesátých letech přestěhovalo kolem dvou tisíc volyňských Čechů. V řádu stovek pak další lidé s českými kořeny přicházejí po roce 2015 po obsazení Krymu a samozřejmě následně po ruské agresi v únoru 2022.<sup>6</sup>

## 3.2 Podmínky pro vystěhovalectví do ruského impéria

Jak bylo uvedeno výše v historickém přehledu, jižní Ukrajina po krymské válce představovala území s neobydlenými kraji. Válečné události ještě prohloubily problémy s nedostatkem pracovní síly, které tu existovaly i dříve. Přesto se do oblasti velké zástupy lidí nehrnuly. Rusko značně zaostávalo za ostatními světovými velmocemi a krymská válka jednoznačně ukázala nutnost ekonomických změn. Tehdy přichází období tzv. „velkých reforem“ cara Alexandra II. Zásadní reformou bylo zrušení nevolnictví z roku 1861. To umožnilo vznik pracovního trhu, jehož předchozí absence bránila ekonomickému rozvoji. Statkáři tak mohli najímat nové pracovní síly a obyvatelstvo se mohlo svobodně pohybovat při hledání výhodné práce. Proto bylo zrušení nevolnictví hlavním předpokladem pro pohyb obyvatelstva v zemi. Znamenalo nejen osvobození rolníků, ale také vytvoření podmínek pro tržní ekonomiku a efektivnější využití pracovní síly.

Vraťme se ke krymské válce. Není cílem této práce rozebírat její geopolitické příčiny.<sup>7</sup> V časopisu *The Times* už tehdy rozebírali válečné a geopolitické otázky tohoto konfliktu, ale civilní ztráty vůbec nebyly zmíněny v tehdejších článcích.<sup>8</sup> Pro dané území to však bylo velmi důležité. Ukrajinský historik Volodymyr Molčanov uvádí, že zkáza byla nepředstavitelná a na území Krymu nebylo místa, které by nebylo válkou zasaženo.<sup>9</sup> Totéž potvrzuje ruský historik V. L. Stěpanov ve své rozsáhlé práci o ekonomickém dopadu krymské války.<sup>10</sup> Obrovské škody utrpěly především oblasti Jevpatorije, Perekopu a Simferopolu. Jižní část poloostrova přirovnávali současníci k obrovskému hřbitovu. Více než 300 obcí bylo opuštěno obyvateli, objevilo se velké množství neobdělávané půdy a celá oblast trpěla katastrofální ekonomickou situací. V souvislosti s tím Molčanov poukazuje na velký propad životní úrovně obyvatelstva.

---

<sup>6</sup> Česká emigrace 16. - 20. století – bohužel nevyhledal jsem celý dokument, uvádím ho, protože v práci je relevantní.

[https://is.muni.cz/el/phil/jaro2012/ETBB87/um/cetba-\\_emigrace\\_16-20.\\_stoleti\\_1\\_.pdf](https://is.muni.cz/el/phil/jaro2012/ETBB87/um/cetba-_emigrace_16-20._stoleti_1_.pdf)

<sup>7</sup> Historii konfliktu se věnuje například literární dílo Lva Nikolajeviče Tolstého „Sevastopolské příběhy“.

<sup>8</sup> *The Times* - Texts and essays on the Crimean War.

<https://web.archive.org/web/20071228111701/http://www.crimeantexts.org.uk/sources/timesall.html>

<sup>9</sup> Krym od antiky do současnosti: Historické studie - Institut dějin Ukrajiny s.347-366.

<sup>10</sup> V. L. Stěpanov Krymská válka a ekonomie Ruska v časopisu *Otázky teoretické ekonomie*. 2018, № 1 s.117-137.

Jedno východoevropské přísloví říká: „кому война, а кому мать родна“, volně přeloženo – pro někoho válka může být požehnáním. Zatímco většina obyčejných rolníků přišla o své bývalé živobytí, část šlechty si již rozdělovala uvolněné pozemky na Krymu. Nedostatek pracovních sil však bránil efektivnímu využití nové půdy. Proto se začaly nabízet různé benefity pro nově příchozí obyvatele. A místní podnikatelé začali uvažovat i o možnosti přilákat do země cizí přistěhovalce.

### 3.3 Příchod Čechů na Krym a jižní Ukrajinu

Podle více zdrojů<sup>11</sup> se přibližně v roce 1861 naskytla příležitost skupině asi 40 českých rodin vystěhovat se do oblasti Ukrajiny. Cenným zdrojem je článek z časopisu českých vystěhovalců na Ukrajině Čechoslovan z roku 1914: „Do Čech přijel jakýsi žid Meier, jenž se zastavil v Rychnově a verboval dělníky pro knížete Kočubeje“.<sup>12</sup> Osobnost tohoto Žida prokazatelná není, ale pamětníci z Čechohradu potvrzují, že jejich předkové skutečně pocházeli z oblasti Rychnova nad Kněžnou v Královéhradeckém kraji. Další vystěhovalci pocházeli z regionů Orlickoústecka, Litomyšle a Vysokého Mýta.

Také postava knížete Kočubeje je historicky doložená. Kníže Viktor Pavlovič Kočubej patřil do rodiny bohaté kozácké šlechty tatarského původu a jeho rodina vlastnila rozsáhlé pozemky v Poltavské oblasti. Sám Kočubej byl zajímavým člověkem. Studoval ve Švédsku, procestoval Evropu a měl významný politický vliv. Viktor Pavlovič umírá již v roce 1834, takže akci na přesídlení Čechů na jih Ukrajiny inicioval pravděpodobně některý z jeho čtyř synů (měl také jednu dceru). Byl to asi jistý Lev Kočubej, který se více než jeho bratři zdržoval v Poltavském území. O této osobnosti hovoří historik Zdeněk Uherek ve své práci Češi na jižní Ukrajině.<sup>13</sup>

Jiný pramen, zvaný „Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856–1862“, sepsaný učitelem v Čechohradu Janem Římovským, který nám dal k dispozici bývalý krajan z Čechohradu, pan Vít Chalupník, píše o příchodu krajanů následující:

„V letech padesátých a šedesátých minulého století probudil se ve východních Čechách vystěhovalecký ruch tak mocně, že četné rodiny opouštěly vlast ubírajíce se v několika hromadných výpravách na Rus, v naději na hojnost plodné půdy v řídko obydlených krajích širé Rusi, která umožnila by jim lehčí výživu a zaopatření svých dětí.

První hromadná výprava podniknuta byla roku 1856 na výzvu krymských statkářů na polní práce. Výpravu vedli krajané Braus a Fišar, vrátivše se z prohlídky první Krymu, druhý Volyně. Této výpravy zúčastnilo se nejvíce krajanů z okolí České Třebové, Žamberka, Pěčina, a to nejen chudá část obyvatelstva, ale i několik zámožných rolníků.“<sup>14</sup>

---

<sup>11</sup> Časopis Čechoslovan, orientovaný na krajanskou komunitu, kronika Jana Římovského, kterou jsem osobně získal od krajanů, příp. další zdroje na internetu.

<sup>12</sup> Čechoslovan, 11.2.1914, číslo 2.

<sup>13</sup> UHEREK, Zdeněk - VALÁŠKOVÁ, Nad'a - BAŽANT, Andrej - VÁVRA, Jiří - KLÍPA Ondřej. Češi na jižní Ukrajině. Český lid : Etnologický časopis = Ethnological Journal Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350.

<sup>14</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

Není úplně známo, kde se měli původně přesídlení Češi usadit. Podle mých pátrání se asi jednalo o obce Dykaňka a Kočubejivka v Poltavské gubernii. Dykaňka byla centrem panství Kočubejů, zde měli největší pozemky a majetek. Druhá varianta se jeví stejně pravděpodobná. Kočubejivka byla velkou vesnicí, která měla pravoslavný kostel, což ukazuje na význam vesnice v porovnání s ostatními.<sup>15 16</sup>

Cesta českých vystěhovalců na kočubejské panství vedla po řece Dunaj do přístavu Oděsa. Pro zajímavost, zde již existovala jedna česká obec s příznačným názvem Bohemka. Její historie by mohla být samostatnou kapitolou. V časopisu Čechoslovan se o cestě a ubytování píše: „Po cestě byli stravováni na účet knížete. Když přijeli na místo, byli ubytováni v připravených pro ně ukrajinských chatách a několik dnů odpočívali a nic nedělali“.<sup>17</sup>

Po příjezdu na místo ale na Čechy čekalo první nepříjemné překvapení. Ukázalo se, že informace agenta Meiera, který lidi na cestu získal, nebyla zcela správná. Panství potřebovalo zemědělce, ale příchozí Češi byli většinou kvalifikovaní řemeslníci, kteří na poli pracovat neuměli. Museli tak začít dělat jiné, mnohdy těžké práce. Další překážkou se ukázala být pracovní smlouva pro nové příchozí, která měla být tříletá, což nebylo výhodné ani pro knížete, ani pro Čechy.

Kronika učitele Římovského složitou situaci Čechů potvrzuje: „O vyšší životní úroveň českého rolníka statkáři se nestarali, špatná a nezvyklá strava, ztuhlá mouka, zkažené maso a ryba, ubytování v kůlnách a zemljankách, mělo za následek častá onemocnění a mnoho úmrtí krajanů.“ V kronice je dále uvedeno, že se Češi obrátili se stížností na carské úřady, které na místo vyslaly vyšetřovací komisi. Ta statkářům přikázala české pracovníky propustit ze svých služeb.<sup>18</sup>

Situace se změnila, když se k Čechům dostaly informace o možnosti přidělování pozemků na Krymu. Jak bylo uvedeno výše, v důsledku krymské války z území odešlo mnoho krymských Tatarů do Osmanské říše a zůstala zde neobdělávaná půda. Stejná situace existovala i v sousední Tauridské gubernii, dnešní Záporožské oblasti, kde později vznikl i Čechohrad.

Většina rodin tedy opustila Poltavu. Poslední informace, která je známá o této skupině, je, že přijeli do Perekopského újezdu, což je území na severu Krymu. V roce 1863 zde dostali půdu.<sup>19</sup>

---

<sup>15</sup> Informace jsem získal z dokumentu „Seznam obydlých míst v Poltavské gubernii z roku 1859“. Tento dokument byl vydán v roce 1862 ministerstvem vnitra. Nebylo snadné s pramenem pracovat, neboť je napsán v tzv. staroruštině nebo také poreformní ruštině (standard psané ruštiny od roku 1710 do roku 1918, kdy byl zrušen sovětskou mocí).

<sup>16</sup> Příloha 1.

<sup>17</sup> Čechoslovan, 11.2.1914, číslo 2.

<sup>18</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

<sup>19</sup> UHEREK, Zdeněk - VALÁŠKOVÁ, Naďa - BAŽANT, Andrej - VÁVRA, Jiří - KLÍPA Ondřej. Češi na jižní Ukrajině. Český lid : Etnologický časopis = Ethnological Journal Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350.

Jak se píše v časopise Čechoslovan „každý dostal po 15 desjatinách“ (Římovský uvádí 12 desjatin).<sup>20</sup>

Na Krym se stěhovali i další Češi z rakouské monarchie. Časopis Čechoslovan uvádí příběhy rodin a skupin vystěhovalců, kteří s optimismem doufali ve šťastnou budoucnost v nové zemi. Tak se tu dočteme i jednu dojemnou historku: „Jeden z krajanů, připravuje se na cestu do Ruska, koupil si velký hrnec, a na otázku, nač potřebuje tak velký hrnec, odpověděl: „Inu když se naložil půl hrnce masa, tak pro polévku ani místa nezůstane“.<sup>21</sup> Tento optimismus se ale bohužel ukázal být velkou a hrubou chybou. Už cesta byla velmi náročná. Cestovalo se po Dunaji územím rakouské monarchie a poté z města Galati po moři parníkem na Krym. Cesta trvala celé dva měsíce. Veškerý majetek museli lidé přenášet ručně, při cestování vlakem a parníkem nebyla možnost něco převážet povozy. Jednu takovou skupinu tvořilo asi 40 až 90 rodin.<sup>22</sup>

Češi se snažili najít práci na různých místech a ve městech, u různých pánů na území Krymu. Podmínky, které se jim nabízely, byly velmi špatné. Historik Zdeněk Uherek o tom píše následující: „O příčině tohoto stavu a dalším osudu českých rodin se dovídáme z dokumentu Ministerstva státního majetku z 16. října 1869, v němž se uvádí, že Češi, kteří přijeli z Bohemie do různých gubernií (hlavně do Tauridské gubernie) na základě pozvání tamních statkářů a neshodli se s nimi na podmínkách, se dostali do velmi svízelné situace.“<sup>23</sup> Postupně se české a taky německé rodiny usazovaly na území Krymu. Původní tatarské obce dostávaly nová jména – Bohemka, Tábor a Alexandrovka. Poslední nesla jméno na počest cara Alexandra II., jehož výnosem se Češi osvobodili ze závislosti na ruských statkářích a získali vlastní půdu.

V nově založených osadách lidé pilně pracovali a byli údajně dávaní za vzor svému okolí. Po překonání prvotních těžkostí se krajanům dařilo a zprávy o jejich úspěchu se dostávaly do staré vlasti. To ovšem zvýšilo příliv dalších vystěhovalců, příslušníků rodin, kteří původně zůstávali doma i dalších zájemců o bezplatnou půdu. Té se však postupně přestalo dostávat. Také časté neúrody snižovaly výnosy a nově příchozí se tak museli poohlédnout po nových pozemcích.

---

<sup>20</sup> Zde je třeba vysvětlit pojem desjatina. Před komunistickým převratem se v Rusku využíval jiný systém měř, který se lišil od metrického systému. Například pro měření pozemků se využívaly desjatiny a arše. Jedna desjatina odpovídala velikosti 1,09 ha, celkový rozsah přidělené půdy tak mohl být 163500 m<sup>2</sup> na rodinu.

<sup>21</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

<sup>22</sup> Čechoslovan, 11.2.1914, číslo 2.

<sup>23</sup> UHEREK, Zdeněk - VALÁŠKOVÁ, Nad'a - BAŽANT, Andrej - VÁVRA, Jiří - KLÍPA Ondřej. Češi na jižní Ukrajině. Český lid : Etnologický časopis = Ethnological Journal Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350.

## 4 VZNIK OBCE ČECHOHRAD

### 4.1 Založení obce

Carské úřady tak přistěhovalcům nabídly možnost přesunu do Melitopolského újezdu<sup>24</sup>. Měli zde obdržet 9 desjatin půdy na rodinu a také finanční pomoc ve výši 25 rublů na rodinu.<sup>25</sup> Uherek uvádí příchod 90 rodin do oblasti.<sup>26</sup> Římovský ve své kronice píše, že zástupci českých vystěhovalců se mohli sami vydat do vládou nabídnutých míst a nejvíce se jim zalíbilo území nedaleko od města Melitopolu. Sem se pak vydali Češi, kterým se na Krymu už nedostalo státního přidělu půdy. Tak vznikla vesnice Čechohrad.<sup>27</sup>

Podle všech dostupných zdrojů byla vesnice založena v roce 1869. Místo založení obce si Češi vybrali celkem dobře, vesnice se nachází přibližně 20 kilometrů od centra oblasti města Melitopolu a 70 kilometrů od nejbližšího přístupu k moři.

Po příchodu lidí ale nastal další problém, přišly silné mrazy, na což příchozí nebyli připraveni. Jak dál píše Čechoslovan: „Lid byl na pusté rovině, nikde přístřeší a záchrany proti mrazivému stepnímu větru“.<sup>28</sup> Teprve po skončení tuhé zimy, kterou lidé přečkali u různých velkostatkářů, se začalo s výstavbou vesnice. Ale další rok opět přinesl neúrodu a hladomor.<sup>29</sup> Když v roce 1999 Česká televize natočila v rámci pořadu „Cesty víry“ hodinový dokument o Čechohradu, vzpomínali starousedlíci na těžký život svých předků. Češi nejprve bydleli v zemljankách, obydlích zahlobených do země se střechem nad povrchem terénu. V reportáži Českého rozhlasu z roku 2007 vypráví místní pamětnice Anastázie Chalupníková:

*"Oni tady nic neměli, tak si jen nakopali do země takový jámy a trošku si je s tou hlínou vyzvedli vejš. A udělali střechu z něčeho, dák ví z čeho ji mohli dělat, to se ani nedá představit. A v jednom rohu si postavili pár kameňů a na ty kameně plech a tam topili. A aby ten kouř, kerej vychází z pece, nešel hnedka ven, tak nedali ten komín jak dyž by dovrchu, ale udělali v druhým rohu tej chaloupky díru. A tady topili v jednom rohu a ten kouř, než došel do tej díry v druhým rohu, tak jich trošku vohřál. Koničkám taky tak to dělali do země. Tak to jako ušlapali a udělali jim z toho stěnu. Z toho burianu, to je stará tráva. Ale ty koničky byly takový hladový, že do jara jim prohryzaly všechnu tu suchou trávu, ty buriany nepěkný, a hlavy měly už na jaře ven."*<sup>30</sup>

---

<sup>24</sup> Slovem újezd se označovala správní jednotka oblasti.

<sup>25</sup> Pro srovnání uvádí historik Molčanov, že za dva letní měsíce práce na poli dostal venkovan 18.5 rublu, kráva a tele měly mít hodnotu 30 rublů.

<sup>26</sup> UHEREK, Zdeněk - VALÁŠKOVA, Nad'a - BAŽANT, Andrej - VÁVRA, Jiří - KLÍPA Ondřej. Češi na jižní Ukrajině. Český lid : Etnologický časopis = Ethnological Journal Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350.

<sup>27</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

<sup>28</sup> Čechoslovan, 11.2.1914, číslo 2.

<sup>29</sup> Příloha 2.

<sup>30</sup> Češi žijí i na východní Ukrajině. Postavili si tu vesnici Čechohrad: Český rozhlas ze dne 15.9.2007. <https://cesky.radio.cz/cesi-ziji-i-na-vychodni-ukrajine-postavili-si-tu-vesnici-cechohrad-8604070>



Velkým problémem byla i pitná voda. Voda z vykopaných studní byla slaná a nechtěl ji pít ani dobytek. Češi tedy museli hledat a kopat studny v okolí vesnice. Pamětníci vzpomínají, že lidé chodili i 20 kilometrů pro vodu do nejbližší vesnice.<sup>31</sup>

Přes všechny potíže se vesnice rychle rozrůstala. Lidé měli dobrý odbyt zemědělských produktů ve městě Melitopolu, tak si mohli dovolit rozšiřovat svá hospodářství. V roce 1875 byla založena škola pro děti, výuka ale probíhala v několika budovách, například v hostinci. Ve škole učil učitel jménem Horák, který měl být povolán ze staré vlasti. Vyučovalo se náboženství, matematika, psaní, ruština a čeština. Učebnice se dovážely z Čech. Dalšími učiteli byli Oleksandr Francovič Kaplan, Alois Francovič Potorželij a Maria Míkolajevna Rejmonti. Tato jména jsou uvedena na původních webových stránkách základní školy v Čechohradu.<sup>32</sup>

Teprve v roce 1892 byla postavena samostatná školní budova. Webové stránky školy dále uvádějí, že se v letech 1900 – 1901 ve škole učilo 32 chlapců a 14 dívek.<sup>33</sup> V roce 1910 byla budova rozšířena na dvoutrídni školu s tříletou školní docházkou a od roku 1914 už byla čtyřtrídni s pětiletou docházkou. Český jazyk se tu vyučoval až do roku 1939.<sup>34</sup>

Do vesnice se postupně stěhovaly další české rodiny, volná půda však již k dispozici nebyla. Nově příchozí si tak již půdu buď pronajímali nebo pracovali u zámožných rolníků. Aktivnější krajané se pokoušeli různými způsoby dostat k vlastní půdě. Učitel Římovský uvádí kuriózní případ, kdy se jeden z krajanů pokusil dostat přímo k carovi, který pobýval na Jaltě ve svém letním sídle. Byl však zatčen tajnou policií a propuštěn až po dlouhých průtazích. Nakonec se ale dočkal přidělu ve vzdálenější Chersonské oblasti.

Zajímavá byla i určitá rivalita mezi Čechy a Rakušany při obsazování nových území. Carské úřady nabízely možnost usazení v dalších částech impéria, kolem měst Ufa, Samara nebo Orenburk. V oblasti však už žily německé komunity, které upřednostňovaly německy mluvící kolonisty. Údajně tak Rakušané zastrašovali české zájemce, kteří se přijeli na místa podívat, hrozbami silných zim a nájezdů místních Kirgizů a Baškirců. Češi se skutečně zalekli a území tak nakonec osídlili němečtí kolonisté.<sup>35</sup>

Počátkem osmdesátých let 19. století zažil Čechohrad několik silně neúrodných let. Tuhé zimy střídala suchá léta a k tomu se přidal dobytčí mor, kterému podlehl všechen dobytek v obci. Lidé byli zoufalí. Museli dokonce žádat carské úřady o pomoc. Obec pak skutečně získala od vlády obilí na setbu, ale bohužel ani v dalším roce nebylo lépe, novou úrodu zničily tentokrát deště a krupobití. Nejchudší bezzemci dostali povolení od úřadů, že mohou žebrať v okruhu 50

---

<sup>31</sup> Pro zajímavost, s problémem zásobování vodou se region potýká dodnes, oblast je suchá a některé řeky časem zcela vyschly, jako například řeka Moločna, která protékala Melitopolem. Situaci částečně vyřešila stavba Kachovské přehrad, která ale, jak známo, byla zásadně poškozena při probíhajících válečných událostech současné ruské agrese.

<sup>32</sup> Webová stránka čechohradské školy.

<sup>33</sup> Tamtéž.

<sup>34</sup> Češi žijí i na východní Ukrajině. Postavili si tu vesnici Čechohrad: Český rozhlas ze dne 15.9.2007.

<https://cesky.radio.cz/cesi-ziji-i-na-vychodni-ukrajine-postavili-si-tu-vesnici-cechograd-8604070>

<sup>35</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

km od obce. V dalším roce kromě špatné úrody ve vesnici vypukl požár, který zničil řadu dřevěných domů se vším majetkem nešťastných obyvatel.<sup>36</sup>

#### **4.1.1 Založení Novohradu**

Mnozí z těch, kdo již neměli žádné prostředky k živobytí, začali uvažovat o odchodu z obce. Na návrat do staré vlasti neměli dost peněz a tak se rozhodli hledat štěstí v jiných částech impéria, kde ještě bylo možno získat volnou zemědělskou půdu. Několik desítek čechohradských obyvatel prodalo to málo, co jim ještě zbylo a vydalo se na další dobrodružnou pouť do nového domova s mlhavou představou lepšího života. Usadili se nakonec až ve vzdálené Besarábii, tehdy součástí ruského státu. Nyní je to území Rumunska a Moldávie. Založili zde obec s názvem Novohrad. Ani zde však lidé neměli lehký život. Museli těžce pracovat, aby zvelebili neobdělanou půdu, často čelili různým podvodům a intrikám okolí. Mnoho z nich dokonce přestoupilo na pravoslavnou víru v naději, že jim to ulehčí jednání s carskými úřady. V roce 1912 byla obec přejmenována na Goluboje, česky Holuboje. Osud jejích obyvatel by vydal na samostatnou práci. Obec byla postupně součástí Rumunska, Sovětského svazu a od roku 1991 Moldavské republiky. Podle různých internetových zdrojů se mnoho potomků českých přistěhovalců přestěhovalo do České republiky.<sup>37</sup> Jsou známi také vystěhovalci z Čechohradu, kteří odjeli do Ameriky, kde byla založena vesnice New Hradec ve státě Severní Dakota.<sup>38</sup>

---

<sup>36</sup> Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. Jan Římovský.

<sup>37</sup> Tamtéž.

<sup>38</sup> New Hradec na Wikipedii.  
[https://cs.wikipedia.org/wiki/New\\_Hradec](https://cs.wikipedia.org/wiki/New_Hradec)

## 5 DĚJINY OBCE DO 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

Počet obyvatel Čechohradu se odchodem sousedů snížil. Kromě Čechohradu byly v Tauridské gubernii další dvě vesnice s českými přistěhovalci, již výše zmíněná Bohemka a česko-německá Alexandrovka. Podle sčítání lidu se v tauridské gubernii k českému jazyku hlásilo 1962 obyvatel, z toho 1024 mužů a 938 žen. Národnost se ve sčítání neuvádí. Pro srovnání – na území gubernie se k německému jazyku přihlásilo 78 tisíc lidí.<sup>39 40</sup>

K roku 1910 se uvádí informace<sup>41</sup> o výuce ve škole. Děti měly celkově 3 roky výuky. Ruština byla povinným předmětem, což, pro zajímavost, časopis Čechoslovan, sám politicky angažovaný, označoval jako pozitivní fakt. Samozřejmostí zde byla výuka češtiny. Ukrajinština byla přímo zakázána, např. v letech 1804, 1864 a 1881.<sup>42</sup>

Jiný historik, zabývající se českými menšinami na Ukrajině, Jan Auerhan<sup>43</sup>, poukazuje na rozdíl v hospodaření v Čechách a na jižní Ukrajině. Půda v Tauridské oblasti je úrodná, ale problémem je suché počasí. Zemědělci museli hledat jiné způsoby hospodářství, přičemž sousední Němci měli mít oproti Čechům náskok. Oblíbenými pěstovanými plodinami měly být žito, oves, ječmen a také melouny, což platí i pro současnost. Celkový rozsah území obhospodařovaný Čechy v roce 1912 byl kolem 3600 desjatin a zhruba 10 rodin mělo mít plochu přes 100 desjatin.<sup>44</sup> Přibližná cena desjatiny byla v té době 350–450 rublů,<sup>45</sup> přičemž v době příjezdu dostávali přistěhovalci jen 25 rublů, jak je uvedeno výše.

V roce 1914 vypukla první světová válka. Německá vojska do Čechohradu nedošla, ale čeští obyvatelé narukovali do armády. Někteří z nich bojovali i v československých legiích. Dá se předpokládat, že jejich cesta vedla nejprve do tzv. České družiny, kterou od srpna 1914 tvořili převážnou měrou Češi žijící na území ruského impéria, hlavně v oblasti Volyně. Víme, že z obce Čechohrad to byli například vojáci Příbyl Josef nebo Trnka Antonín. Databáze na webu volynaci.cz<sup>46</sup> uvádí celkem 11 rodáků z Čechohradu jako příslušníky Československých legií na Rusi.<sup>47</sup>

---

<sup>39</sup> Příloha 3.

<sup>40</sup> První všeobecné sčítání lidu Ruské říše 1897 - Tauridská gubernie, s. 12.

<sup>41</sup> Čechoslovan, 11.2.1914, číslo 2.

<sup>42</sup> Chronologie útlaku ukrajinského jazyka.

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F\\_%D1%83%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%B2\\_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97\\_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%83%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8)

<sup>43</sup> Jan Auerhan (1880 - 1942), významný český právník a statistik, který se věnoval výzkumu mezi českými krajany v Rusku. V době nacistické okupace se zapojil do domácího odboje a v době heydrichiády byl zatčen a popraven.

<sup>44</sup> AUERHAN, Jan. České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze. Praha: A. Hajn, 1920.

<sup>45</sup> Krym od antiky do současnosti: Historické studie - Institut dějin Ukrajiny s.347-366.

<sup>46</sup> Voynaci.cz rekonstruuje kulturní dědictví svých předků zejména z domácích archivů, které zveřejňují a uchovávají pro další generaci.

<sup>47</sup> Volynaci.cz.

## 5.1 Občanská válka

Následovalo složité období občanské války. Čechograd v této době zažil čtyři různé vlády. Ukrajinskou lidovou republiku, vládu Wrangela, Machna a nakonec Sovětského svazu (oficiálně Svaz sovětských socialistických republik, SSSR), jehož součástí se stala Ukrajinská sovětská socialistická republika. Vláda Ukrajinské lidové republiky v čele s prvním prezidentem Mychajlem Serhijevičem Hruševským podporovala menšiny na území Ukrajiny a poskytovala jim velké svobody. Je třeba zdůraznit, že Češi měli zastoupení v Centrální radě, nejvyšším zákonodárném sboru státu. Nicméně nový režim neměl výrazný vliv na život v Čechogradu.

Už v únoru 1918 vyvolali ukrajinští anarchisté povstání, vedené známou osobností „baťky“ (tatíčka) Machna, zahrnující i město Melitopol a obec Čechograd. Během necelého roku následoval příchod komunistů, vystřídáný vojsky generála Wrangela. Bojová střetnutí trvala až do roku 1921, kdy komunisté po tvrdých bojích vytlačili poslední jednotky Wrangelovy armády z Krymu. Jak vše toto prožívali obyvatelé Čechogradu, můžeme jen hádat, dokumenty z této doby možná leží v nyní nepřístupném archivu města Melitopol, pokud nebyly již zničeny. Rozhodně taková neklidná doba žádnou prosperitu a spokojený život nepřinášela.

Dočasné oživení hospodářského rozvoje znamenala Leninova liberální politika NEP<sup>48</sup>, ta však po nástupu Stalina skončila a od roku 1929 začalo období masové kolektivizace, která život v Čechogradu ovlivnila zcela zásadně. V obci byl založen kolchoz<sup>49</sup> s názvem Průkopník<sup>50</sup>. Téma kolektivizace a stalinských represí v Čechogradu zpracoval ve své bakalářské práci projektový pracovník Historického ustavu AV ČR Vjačeslav Glazov. Pracoval přitom s údaji z archivů SBU<sup>51</sup>. Tato ukrajinská instituce převzala archivy KGB<sup>52</sup>, GPU<sup>53</sup> a NKVD<sup>54</sup>. Mně se podařilo dostat do elektronické verze části archivu, kterou zpracovává Západočeská univerzita v Plzni, ve spolupráci se státním archivem SBU. Tento zdroj se zabývá některými českými migranty a jejich osudem v průběhu sovětských represí. Také je přístupný archiv s názvem „Národní banka údajů o obětech politických represí sovětského režimu na Ukrajině“, kde jsem

---

<sup>48</sup> Nová ekonomická politika (Новая экономическая политика, NEP) byla ekonomická politika zavedená v Sovětském svazu v roce 1921, která dočasně liberalizovala ekonomiku po občanské válce a obnovila určitý stupeň tržních mechanismů..

<sup>49</sup> Kolchoz byla forma kolektivního zemědělského podniku zavedená v Sovětském svazu, kde se individuální farmy spojovaly do společného zemědělského družstva, přičemž půda a výrobní prostředky byly ve společném vlastnictví a zemědělská produkce byla spravována kolektivně.

<sup>50</sup> Oficiální dokumenty o založení kolchozu k dispozici nejsou, jeho existence se ale zmiňuje v dokumentech KGB a je taky je potvrzená ve vzpomínkách pamětníků. Viz. přílohy

<sup>51</sup> SBU, neboli Bezpečnostní služba Ukrajiny, je ukrajinská tajná služba odpovědná za národní bezpečnost, protišpionáž a ochranu ústavního pořádku v zemi.

<sup>52</sup> KGB, neboli Komitet státní bezpečnosti, byla hlavní tajná policie a zpravodajská agentura v Sovětském svazu, existující od roku 1954 do rozpadu Sovětského svazu v roce 1991.

<sup>53</sup> GPU, neboli Státní politická správa, byla sovětská tajná policie a bezpečnostní agentura, předchůdce KGB, existující v letech 1922 až 1934.

<sup>54</sup> NKVD, neboli Lidový kommissariát vnitra, byl sovětský rezort odpovědný za vnitra země, včetně bezpečnostních a represivních funkcí; existoval v letech 1934 až 1946. NKVD hrálo klíčovou roli v represivních operacích během stalinských čistek a politických perzekucí.

si mohl údaje o perzekuovaných občanech Čechohradu ověřit.<sup>55</sup> Se svolením pana Glazova budu některé následující informace čerpat z jeho práce, protože z jeho prací jsem vycházel při zpracovávání desítek dokumentů, napsaných psací ruštinou a někdy ukrajinštinou<sup>56</sup>, proto pana Glazova uvádím jako základní zdroj.<sup>57</sup>

## 5.2 Stalinské represe

Jak píše pan Glazov ve své práci, devátého prosince 1932 podepsal vedoucí okresního oddělení GPU v Melitopolu Rejfsnejdr zatykač na sedm obyvatel vesnice Čechohrad. Byli obviněni z aktivního odporu proti sběru obilí a falšování dokumentů s údaji o úrodě za účelem vlastního obohacení podle odstavce 7 článku 54 trestního zákoníku Ukrajinské sovětské socialistické republiky. Byli to František Vavřín, 33 let, předseda správní rady kolchozu Průkopník, Josef Kubišta, 27 let, člen správní rady kolchozu, František Sršeň, 31 let, správce kolchozu, Jaroslav Toniševský, 29 let, správce skladu kolchozu, Vasilij Chalupník, 41 let, tajemník kolchozu, Antonín Švihel, 46 let, účetní kolchozu a Antonín Šiller, 43 let, předseda revizní komise kolchozu. Všichni zatčení muži byli převezeni do Melitopolu, kde byli v průběhu následujících měsíců vyslýcháni. Bylo jim dáváno za vinu falšování dokumentů a krádež 415 tun obilí. Všichni tzv. zrádci komunismu svou vinu přiznali, ale umíme si představit, jakým způsobem z nich doznání bylo získáno.

Dne 27. 12. 1932 vyhlásilo výjezdní zasedání dněpropetrovského oblastního soudu rozsudek nad vedoucími pracovníky kolchozu Průkopník. Město Dněpropetrovsk, dnes Dnipro, přitom bylo centrem sousední oblasti, patrně měla být deklarována „nezávislost“ soudu. Tresty byly následující: Vavřín F. I., Sršeň F. I. a Toniševský J. I. byli odsouzeni k tresu smrti zastřelením a ke konfiskaci veškerého majetku. Kubišta I. I., Šiller A. I., Švihel A.F. a Chalupník V. I. byli odsouzeni k deseti letům odnětí svobody, konfiskaci veškerého majetku a ke zbavení občanských práv na pět let. Po odpykání rozsudku měli být deportováni do vzdálených oblastí SSSR.

Z práce pana Glazova se dovídáme, že muži se proti rozsudku odvolali a 21.5.1935 jim dněpropetrovský soud částečně vyhověl. Chalupníkovi byl trest snižen na 5 let odnětí svobody v nápravně pracovních táborech, Švihelovi na 3 roky, Šiller a Kubišta byli okamžitě propuštěni a mohli se vrátit do Čechohradu. Také Švihel byl propuštěn, protože si zkrácený trest již odpykal. Kubišta byl ovšem v roce 1938 opět zatčen a po rozsudku tzv. „trojky“ NKVD<sup>58</sup> byl zastřelen.

Smutnou kapitolou v historii stalinských represí a jejich vlivu na naše krajany byl tzv. proces s českými učiteli z roku 1931. Jeho cílem bylo patrně zlikvidovat kontakty české menšiny

---

<sup>55</sup> Národní banka údajů o obětech politických represí sovětského režimu na Ukrajině.

<sup>56</sup> Příloha 4.

<sup>57</sup> GLAZOV, Vjačeslav. Čechohrad. Vhled do proměn sovětské politiky a společnosti v éře stalinismu a poststalinismu.

<sup>58</sup> "Trojka" NKVD byla speciální tříčlenná komise, která byla zodpovědná za rozhodování o politických popravách a represích během stalinských čistek v Sovětském svazu v 30. letech 20. století. Tato "trojka" měla pravomoc rychle schvalovat rozsudky smrti a organizovat popravky bez řádného soudního procesu.

s vlastní, přinutit ji k úplné sovětizaci a pokusit se i tímto způsobem přimět československou vládu k diplomatickému uznání SSSR. Od července 1930 do ledna 1931 byly po celé Ukrajině pozatýkány desítky českých krajanů, kromě učitelů i vedoucích krajaňských spolků, rolníků a předních činitelů českých komunit. Z Čechohradu pocházeli Antonín Zezula<sup>59</sup>, Vladimír Jona<sup>60</sup>, Josef Balaš<sup>61</sup>, Antonín Pavlas, Alexandr Vavřín. Šlo do té doby o největší vykonstruovaný proces proti českým krajanům v Sovětském svazu. Jeho název připomíná, že z celkem 21 souzených osob bylo dvanáct učitelů.

Zajímavou osobností byl např. jistý Vladimír Grigorjevič Jona, jehož příběh je zaznamenán v archivech KGB. Narodil se v roce 1890 nedaleko Lvova v tehdejší Rakousku-Uhersku. Sloužil v rakouské armádě a později v haličské armádě Západoukrajinské lidové republiky<sup>62</sup>, kde těžce onemocněl a posléze odjel do Čech. Zde vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, po ukončení studia odjel v roce 1928 na Ukrajinu do Čechohradu a začal učit ve zdejší škole. Později získal sovětské občanství a stal se ředitelem chechhradské školy.

Také Vladimír Jona se stal obětí stalinských procesů. Bylo mu přisuzováno členství v kontrarevoluční organizaci, kam měl být naverbován na sjezdu českých krajanů v Žitomýru. Podle svědka, jistého Josefa Ivanoviče Balaše, ho měl Jona přemlouvat ke vstupu do této organizace a chtěl po něm, aby sbíral informace o sovětském zemědělství a o Rudé armádě. Jona měl dále šířit nacionálně-patriotickou propagandu, provádět verbování dalších členů a vykonávat jakékoli další rozkazy, které přicházely z Čech. Jona se měl údajně setkat se zástupci haličských<sup>63</sup> eserů<sup>64</sup>, kteří emigrovali do Čech, a vymýšlet s nimi plán na šíření osvěty na Ukrajině, což měla být zástěrka pro vytvoření zpravodajské sítě ve prospěch československé vlády. Vladimír Jona byl zatčen službou OGPU<sup>65</sup> v roce 1930 a byl odsouzen v rámci tzv. procesu s českými učiteli k trestu smrti. V roce 1935 mu byl trest změněn na deset let pobytu v nápravně pracovních táborech. Propuštěn byl v roce 1940.

Ve výše zmíněném pořadu Českého rozhlasu vzpomínala paní Anastázie Chalupníková na toto hrůzné období: *"Nic nebylo, všechno to vybrali. Maminka říkala, že všechno, kde co bylo. I nejednou šli, a třeba chodili měsíc s tejsma železama, kopali, hledali, jestli někde nejní něco zakopaný. Takže nikomu nic nevostalo. Tuze to bylo hrozný s tím. Jenže za to jako*

---

<sup>59</sup> GLAZOV, Vjačeslav. Čechohrad. Vhled do proměn sovětské politiky a společnosti v éře stalinismu a poststalinismu.

<sup>60</sup> Tamtéž.

<sup>61</sup> Tamtéž.

<sup>62</sup> Západoukrajinská lidová republika (ZULR) byl krátce existující státní útvar, který vznikl důsledkem porážky a následného rozpadu Rakouska-Uherska. Republika existovala na ukrajinském území východní Haliče a nárokovala si i část území Bukoviny a Podkarpatské Rusi.

<sup>63</sup> Halič je historický region, který se nachází v jihovýchodní části Polska a západní části Ukrajiny.

<sup>64</sup> "Esery" je zkrácený termín pro eserovci, což byla ruská politická strana známá jako Socialistická revolucionární strana (SRP). Eserovci hráli významnou roli v politickém dění během období před a během první světové války a ruské revoluce. Strana se angažovala ve společenských a revolučních aktivitách a byla rozdělena do několika frakcí s různými politickými postoji. Esery byli známí svým odporováním carskému režimu a následně se aktivně účastnili politického dění v Rusku během revolučních událostí v roce 1917.

<sup>65</sup> OGPU, neboli Ústřední generální správa státní bezpečnosti, byla sovětská tajná policie a bezpečnostní agentura, existující v letech 1922 až 1934. OGPU byla předchůdcem NKVD (Lidový kommissariát vnitra) a hrála klíčovou roli v dozoru, potlačování opozice a provádění represivních opatření v Sovětském svazu.

*nepopravovali. Až - popravili, když bylo první družstvo. A v tym prvním družstvu byl jako předseda a tam byl pomocník a ten, co počítá a tak. Jenomže ten rok akorát byl takovej neúrodní, bylo hodně trávy v obilí. Jak posekali, tak ho dali na váhy, a váhu to mělo, pokud bylo zelený. Ale když to vyschlo, tak se váha ztratila. Za to popravili předsedu, pomocníka a třetího. Teda nevim, kerej to byl, co počet dělal. No tři lidi, že rozkradli. Udělali tady soud veřejnej a všechny lidi museli jít na ten soud, aby všechno viděli a aby to nedělali taky tak. Byli to všichni taky naše lidi." <sup>66</sup>*

Při práci s historickými dokumenty je zajímavé sledovat, jak byla různě upravována, komolena nebo porušována česká příjmení. Jméno Vavřín je pozměněno na Vavrin, ze Švece je Ševcov a podobně. Nešlo asi jen o záměr potlačovat českou identitu lidí, ale často o pouhou neprofesionalitu, nekompetentnost a nízkou kulturu úředníků státních orgánů. Například v jednom z dokumentů procesu s čechohradskými občany z prosince 1937 nedokázal zapisovatel, poručík Kiselev, správně vyskloňovat příjmení pana Antonína Pavlase, tak je tu jen uvedeno: „в томе 22 сосредоточен следственный материал на обвиняемого PAVLAS Antona Vasiljeviče“(příjmení je uvedeno v 1. pádu)<sup>67</sup>. Vyšetřovatelé jména různě komolili pravopisně – jednoho z vyšetřovaných a později odsouzených českých občanů Antonína Vodseďálka psali jednou Водседалек, podruhé Водседялэк.

V této těžké době se začal prohlubovat ekonomický a kulturní rozdíl mezi Ukrajinou a Československem, které bylo hospodářsky rozvinutou a demokratickou zemí. Již v této době se někteří Češi snažili dostat ze Sovětského svazu zpět do Československa. To ovšem nebylo snadné, hranice byly uzavřeny, takže zatím nešlo o žádný masový jev, ale spíše o ojedinělé případy.

### **5.2.1 Hospodářská situace v obci**

Při zkoumání stavu ekonomiky a náboženské situace v předválečném Čechohradu jsem pracoval s údaji výše uvedených dokumentů KGB a snažil jsem se porovnat je s jinými obecnými informacemi o regionu, které jsou běžně přístupné. Po ztrátách po první světové válce a chaosu občanské války v letech 1919 až 1922 počet poklesl. Přesná čísla se mi nepodařilo dohledat. Obrovskou tragédií byl pak hladomor z roku 1932, který si na celé Ukrajině vyžádal životy podle odhadů od tří do pěti milionů obyvatel. Přesná čísla neexistují kvůli nespolehlivosti a neúplnosti úřední evidence.

V dokumentech KGB lze najít občas alespoň údaje o majetkových poměrech vyšetřovaných. Tak například výše zmíněný Antonín Pavlas měl mít majetek ve výši „28 desjatin půdy, tři koně, dvě krávy a jednu jalovičku“<sup>68</sup>. Z toho lze usoudit, že průměrní obyvatelé Čechohradu velkým bohatstvím rozhodně neoplývali.

---

<sup>66</sup> Reportáž Českého rozhlasu ze dne 15.9.2007.

<https://cesky.radio.cz/cesi-ziji-i-na-vychodni-ukrajine-postavili-si-tu-vesnici-cechograd-8604070>

<sup>67</sup> Archiv SBU Záporožské oblasti.

<sup>68</sup> Tamtéž.

Informace o přesném datu založení čechohradského kolchozu budou uvedeny v archivních dokumentech v Melitopolu, který je nyní nepřístupný. Z vyšetřovacích spisů výše uvedených čechohradských občanů ale vyplývá, že kolchoz nesl ryze český název Průkopník. Ani v ukrajinštině ani v ruštině takové slovo neexistuje. Tento vlastenecký název potvrdili i zdejší pamětníci. Po válce se ovšem kolchoz přejmenoval, dostal název Ukrajina.

Na toto smutné období zůstaly hlavně vzpomínky pamětníků. Jedna z obyvatelk Čechohradu, paní Anastásie Chalupníková, s pláčem vyprávěla v dokumentu České televize z roku 2009 o krutém životě tehdejších obyvatel.<sup>69</sup>

*„V roce třicátém třetím přišel hladomor. Maminka tehdy měla čtyři děti. Dvě dostávaly trochu jídla ve školce. Něco z toho nosily domů, hlavně tomu nejmenšímu. Ale nestačilo to. V roce a půl zemřel hlady.“*

## 5.2.2 Náboženská situace

Češi z Čechohradu si po celou dobu uchovali svou katolickou víru. Doba komunismu ovšem náboženskému životu nepřála. Kostel, který si místní postavili po svém příchodu, byl zbourán a na jeho místě byla postavena škola.<sup>70</sup> Lidé se tak mohli scházet k modlitbám jen tajně. Paní Anastásia vzpomínala, že pokud někdo zemřel, v domě se zakrývala okna, aby nikdo neviděl svíčky a modlící se pozůstalé. Tak se lidé báli udavačů a represí orgánů.<sup>71</sup>

Celkově byl předválečný život, jak psal časopis Čechoslovan, v české osadě Čechohrad, velmi těžký a náročný, hodně lidí z vesnice tuto dobu nepřežilo. A ti, kteří by ještě mohli sdělit o vesnici něco užitečného či zajímavého, už jsou buď projevu neschopni nebo mrtví. V tenhle, pro vesnici těžký čas, přesídlil z Kazachstánu do Čechohrad můj prapradědeček s rodinou.

## 5.3 Druhá světová válka

Druhá světová válka znamenala zásadní změnu v životě lidí v Čechohradu. Tzv. Velká vlastenecká válka začíná pro obyvatelstvo Sovětského svazu německým útokem 22. června 1941. Rudá armáda sváděla tuhé boje s německým wehrmachtem v rámci tiraspolko – melitopolské obranné operace. Po velkých ztrátách se sovětská vojska z oblasti stáhla a oblastní centrum Melitopol byl 6. října 1941 obsazen německou armádou. V téže době byl okupován i Čechohrad. Melitopol se stal hlavním centrem okupační správní jednotky nazvané Generální oblast Taurida nebo Generální oblast Krym (Generalbezirk Krim, Teilbezirk Taurien, Генеральный округ Таврия). Oblast byla pod správou Říšského komisariátu Ukrajina (Reichskommissariat Ukraine), založeného na rozkaz Hitlera v oblasti Záporoží a Chersonu. Čechohrad spadl pod správu Tauridské oblasti, založené 1. září 1942. Generálním komisařem

---

<sup>69</sup> Česká televize, Cesty víry 2009.

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/310298380070001/>

<sup>70</sup> Tuto informaci mi potvrdilo několik pamětníků, ale konkrétní dokumenty k tomu nejsou k dispozici.

<sup>71</sup> Česká televize, Cesty víry 2009.

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/310298380070001/>



se stal rakouský nacist a Alfred Eduard Frauenfeld. Zachovala se korespondence Frauenfelda s Heinrichem Himmlerem z roku 1942, ve kterém Frauenfeld navrhoval osídlit oblast Krymu a jižní Ukrajiny Němci z Tyrolska. Vzhledem k vývoji války se tento plán naštěstí neuskutečnil. Dovedeme si představit, jaký osud by čekal místní obyvatelstvo v případě příchodu nových „pánů“. Zajímavé je, že v průběhu okupace Němci dovolili návrat ke katolicismu. V dokumentu Cesty víry“ se uvádí, že v jednom z domů úřady dovolily lidem modlit se.

V době německé okupace se místnímu obyvatelstvu rozhodně nežilo dobře. Ukrajinský historik J. I. Levčenko uvádí, že průměrná mzda se pohybovala kolem 300–500 rublů, to odpovídalo 30 – 50 jednotkám okupanty používané měny nazvané Reichskreditscheine. Přitom kilogram brambor stál 10–100 rublů.<sup>72</sup> Peněžní obchod byl na okupovaném území velmi složitý. Používaly se ruble, říšské marky a také karbovance, okupační správou vydávané peníze, které měly nahradit rubly i marky. Jejich nominální hodnota ale byla slabá a nebyly nijak zvlášť populární mezi obyvatelstvem.

Mnoho obyvatel okupovaných oblastí bylo odváženo na nucené práce do Říše jako levná pracovní síla. Samozřejmě bylo ukradeno i mnoho cenností. Němci dokonce odváželi z úrodné Ukrajiny černozem a rozhazovali ji na písčité pole v Sasku. Tragický osud potkal židovské obyvatelstvo Ukrajiny. Desítky tisíc obětí si například vyžádaly masakry Židů na Krymu nebo v Oděse.

Rudá armáda se do Melitopolu a taky Čechohradu vrátila v roce 1943. V průběhu Melitopolské operace prorazila vojska 4. ukrajinského frontu německé linie s názvem Wotan. Dne 23. října byl Melitopol osvobozen 51. armádou v součinnosti s vojsky 28. armády.

Muži z Čechohradu bojovali v československém armádním sboru v SSSR. V databázi volynaci.cz najdeme téměř 80 jmen vojáků, příslušníků československých jednotek.<sup>73</sup>

---

<sup>72</sup>LEVČENKO, J. I. Zvláštnosti realizace okupační politiky ve správních a územních celcích Ukrajiny 1941–1944.

<sup>73</sup> Volynaci.cz.

## 6 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ SOVĚTSKÉHO SVAZU

### 6.1 Přejmenování obce a kolchozu

Po skončení války byl v roce 1946 Čechohrad přejmenován na Novhorodkivku<sup>74</sup>, v překladu „nové město“. Příčinu přejmenování se zjistit nepodařilo. Také kolchoz dostal nové jméno, z českého názvu Průkopník se dále nazýval Ukrajina. Novhorodkivka (Čechohrad) byl celkem velkou vesnicí, bylo k němu administrativně přiřazeno 8 vesnic.<sup>75</sup> Život se po hrůzách války zklidnil a postupně se zlepšoval. Ve vesnici fungovala škola a také kolchoz prosperoval.

V roce 1958 se v Čechohradu narodil i můj dědeček. Od roku 1970 mám přesné informace, že ve vesnici bydlelo 1155 obyvatel.<sup>76</sup> Kolik z nich mluvilo česky, se neví, ale v průběhu rozhovorů mi bylo doloženo, že tehdy už se ve vesnici mluvilo rusky - „*mezi sebou jsme mluvili česky a s jinými jsme se bavili rusky*“. Při zkoumání této skutečnosti jsem pracoval s dokumentem s názvem SSSR v číslech (СССР в числах).<sup>77</sup> Tato publikace vycházela každý rok a uváděla různé informace o celém Sovětském svazu. Zabývala se i otázkou národnostního složení země. Údaj z 15. ledna 1970 – je v kolonce, která má název Počet obyvatelstva (dejte pozor na rozdíl s říšským sčítáním, které jsem uváděl dříve<sup>78</sup>) napsáno 21 tisíc Čechů<sup>79</sup>. Toto číslo ukazovalo počet Čechů na celém území Sovětského svazu. V Čechohradu tak žilo přibližně 5,5 procenta celého českého obyvatelstva v SSSR. Na téže stránce je taky druhý sloupec, ten má název „Procento obyvatel, které považuje za rodný jazyk řeč své národnosti.“ (Процент лиц, считающих родным языком язык своей национальности“). V něm Češi mají 42,9 procenta. Při rozhovoru s pamětníky jsem na otázku, kolik lidí zde česky mluvilo, dostal jen stručnou odpověď“ „*Hodně nás mluvilo česky*“.

### 6.2 Hospodářská situace v poválečném období

Máme taky přesná čísla a informace o čechhradském kolchozu. Čechohrad, tehdy už Novhorodkivka, byl centrem kolchozu Ukrajina a měl pod sebou šest vesnic Poljanivka (Полянівка), Sterne (Степне), Marjivka (Мар'ївка), Zolota Dolina (Золота Долина) a Verchovina (Верховина). V publikaci s názvem Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR (Історія міст та сіл української РСР) je zmíněna Novhorodkivka, v závorkách s názvem Čechohrad.<sup>80</sup> Historické povědomí o českém původu vesnice tedy nevymizelo.

Celkový rozsah pozemků ve správě kolchozu byl 15 tisíc hektarů, z nichž 14 tisíc bylo využíváno jako orná půda a 180 hektarů jako sady a vinohrady. Zdroj uvádí, že v roce 1969 byl

---

<sup>74</sup> Новгородківка(ukrajinština), Новгородковка(ruština).

<sup>75</sup> Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR: Záporožská oblast s.463.

<sup>76</sup> Tamtéž.

<sup>77</sup> SSSR v číslech: krátký statistický sborník s. 18.

<sup>78</sup> V říšském sčítání národností jsou identifikováni konkrétně na základě používaného jazyka, čili Čech, který mluví rusky, už je zapsán jako Великорусс (Velikorus).

<sup>79</sup> Příloha 7.

<sup>80</sup> Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR: Záporožská oblast s.463.

průměrný výnos 29,5 centů pšenice na hektar a 20,2 centů slunečnice na hektar. Také jsem od pamětníků zjistil, že v Čechohradu pěstovali bource morušového. Výkon kolchozu lze tedy označit za výborný. Češi, Korbajněři P. I. Králíček a O. V. Vágner byli oceněni titulem Hrdina socialistické práce. Celkem 26 "передовиків" bylo oceněno různými tituly SSSR.<sup>81</sup>

V tehdejší době byl Čechohrad důležitou vesnicí. V roce 1969 byla na náklady kolchozu rozšířena škola na dvoupatrovou budovu. Škola získala status všeobecné střední školy. V obci fungovala mateřská školka. Dále zde byla škola technického zaměření s internátem, plně vybavená stroji a akreditovaná na dvouleté technické studium.

V roce 1979 byl kolchoz rozdělen. Pod Čechohradem zůstaly jenom 3 vesnice, ale jmenovitě je nemám doložené.

---

<sup>81</sup> Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR: Záporožská oblast s.463.

## 7 UKRAJINA

V roce 1991 se rozpadl Sovětský svaz a vzniká samostatný stát Ukrajina. Pro Čechy to znamenalo náboženskou a kulturní volnost.

### 7.1 Působení katolické církve

Uvolnění ve společnosti otevřelo zcela nové možnosti pro obyvatele Čechohradu. V obci se znovu obnovil náboženský život, i když se týkal hlavně starší generace. V devadesátých letech minulého století začala na Ukrajině vyvíjet aktivitu katolická církev. Následující informace jsem získal od sestry Václavy Dudové z řádu Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje, která osobně v Čechohradu působila.

Iniciativy se chopili nejprve slovenští duchovní. V Kyjevě působil jako sekretář Apoštolského papežského nuncia pater Milan Šášik. Ten vyhledával české krajany v ukrajinských vesnicích a jezdil k nim sloužit bohoslužby. Tak se dostal i do Čechohradu. Bohoslužby se sloužily v místní škole. V roce 1996 oslovil pater Šášik Kongregaci sester sv. Cyrila a Metoděje, zda by nemohla vyslat několik sester do Melitopolu. Sestry již dříve působily v Rusku, kde jim ale místní orgány všemožně znepríjemňovaly život. V polovině roku 1997 se tak přesunuly do Melitopolu. Zde již působil další slovenský duchovní, pater Karol Koníček. K dispozici měli jen rodinný dům, který současně sloužil jako kaple. Z Melitopolu duchovní i sestry vyjžděli k českým komunitám na Krymu, do vesnic Lobanovo (Bohemka) a Džankoje a také do Čechohradu, kde se i nadále sloužily mše ve škole. Základy kostela byly postaveny již v roce 1995. Otcové Šášik a Koníček sháněli na stavbu peníze a brigádníky. Hlavně ze Slovenska jezdili mladí dobrovolníci ve svém volném čase pomáhat na stavbě. Ubytování byli v rodinách čechohradských občanů a místní babičky jim vařily. Peníze byly převážně z darů. Přispívali Čechohradci, Melitopolané, ale finance přicházely i ze zahraničí. Velkým dílem pomohly organizace Kirche in Not<sup>82</sup> a Renovabis<sup>83</sup>. Dne 9. října 1999 byl kostel vysvěcen jako kostel Nejsvětější Trojice.<sup>84</sup> Protože na původním místě již stála škola, kostel se nachází alespoň nedaleko, v blízkosti hřbitova. Vysvěcení kostela byla pro obec velká událost, přijel i pater Šášik a kostel vysvětil biskup z diecézního centra Kamence Podolského. Liturgické vybavení bylo také převážně z darů a dovezeno ze zahraničí. Po páteru Koníčkovovi přišli ještě další kněží, Slovák Alexander Staník a Polák Adam Gaisor. Sestry z Kongregace působily v obci do roku 2009. Tehdy se také slavilo 140 let od založení obce a 10. výročí posvěcení kostela. Počítalo se, že na jejich místo přijdou sestry z Polska, v Melitopolu měl být také postaven nový římskokatolický kostel. Pro nedostatek financí ovšem výstavba v Melitopolu vázla, dokončena a vysvěcena byla až v roce 2018. O životě obce Čechohrad a o práci církve ve zdejším kraji vznikl v roce 2009 dokument České televize v rámci pořadu Cesty víry, kde hovořila i výše zmíněná sestra Václava, pater Adam a také dnes již bohužel nežijící pamětnice paní Anastásia

---

<sup>82</sup> Církev v nouzi je křesťanská charitativní organizace, která působí v mnoha zemích světa.

<sup>83</sup> Renovabis je charitativní organizace římskokatolické církve v Německu, založená v roce 1993 na pomoc lidem ve východní a střední Evropě.

<sup>84</sup> Příloha 10.

Chalupníková, na níž s velkou úctou vzpomínali všichni pamětníci, se kterými jsem o Čechohradu mluvil.<sup>85</sup>

## 7.2 Školství

Pád komunistického režimu znamenal pro Čechohraďany nové možnosti kontaktů se starou vlastí. Týkalo se to i probuzeného zájmu o český jazyk. Jak jsem uvedl výše, výuka češtiny v Čechohradu skončila v roce 1938, kdy sovětský režim zakázal vyučování rodného jazyka národnostních menšin. Čeština tak zůstala jen hovorovým jazykem, kterým se mluvilo doma. Chyběli tedy učitelé češtiny, učebnice a další pomůcky. Přesto místní měli o výuku jazyka zájem. Mnoho z nich zvažovalo návrat do Československa nebo poté České republiky a uvědomovali si, že alespoň základní znalost češtiny by pro ně znamenala výhodu. Vznikaly první krajské spolky na Ukrajině. Již 15. 6. 1990 byl založen v Novhorodkivce spolek s příznačným názvem Čechohrad, 3.7.1992 spolek Bohemie v Melitopolu.<sup>86</sup> Pomoc krajanům začalo organizovat Ministerstvo zahraničních věcí (Odbor kulturních a krajských styků), Velvyslanectví ČR na Ukrajině (působí od 1. 4.1993), ministerstvo školství, Centrum humanitární pomoci krajanům (založeno 1990), církve katolická i Českobratrská evangelická, Dům zahraniční spolupráce a řada dalších organizací a institucí. Vzhledem k tomu, že čeští krajané žili na různých místech, bylo krajské hnutí na Ukrajině zpočátku dost roztržité. Až v roce 1995 byla v Kyjevě založena organizace Česká národní rada Ukrajiny (ČNRU). Jejím cílem bylo koordinovat krajské spolky v zemi, podporovat kulturní rozvoj, výuku českého jazyka a také pomáhat krajanům v procesu reemigrace do České republiky.

Díky podpoře českého státu začali na Ukrajinu přicházet učitelé českého jazyka. Konkrétně do Čechohradu byli vysíláni pravidelně od roku 1999. V roce 2000 byla budova české školy v obci rekonstruována a od školního roku 2003/2004 začala sloužit jako České centrum. Žáci i dospělí zde navštěvovali výuku českého jazyka, literatury a konverzace s rodilým mluvčím v zájmových kroužcích, pořádaly se Dny české kultury a další akce. Čeští učitelé působili také v Melitopolu, kde se vyučoval český jazyk jako fakultativní předmět na partnerském gymnáziu a v krajském spolku Bohemia. Na tyto hodiny jsem chodil i já. Vyučovala mne paní učitelka Vladka Pěčonková.<sup>87</sup>

Cenné informace o této době a činnosti mi laskavě poskytla paní učitelka Eva Řezníčková, která v Čechohradu působila v letech 2007 – 2011. Rozhovor s paní učitelkou Řezníčkovou uvádím v příloze této práce i s fotografiemi<sup>88</sup>. Z jejího vyprávění mne zaujalo velké množství aktivit, které paní učitelka v Čechohradu i v Melitopolu pořádala, jak pro děti tak pro dospělé. Byly to besedy, workshopy, společné vaření a pečení, promítání filmů, oslavy svátků i taneční veselice.

---

<sup>85</sup> Česká televize, Cesty víry 2009.

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/310298380070001/>

<sup>86</sup> DRBAL, Alexander.: Česká menšina na Ukrajině : K 15. výročí obrození českého krajského života a k 10. výročí vzniku České Národní Rady Ukrajiny.

<sup>87</sup> Příloha 11.

<sup>88</sup> Příloha 10.

Je to skutečně obdivuhodný výčet činností. Obec také navštívila řada známých osobností, např. režisér Zdeněk Troška, konzulové ze Lvova, Doněcka a Kyjeva. Nejvíce hostů přijelo v roce 2009 na slavnost 140. výročí vzniku obce, které se zúčastil i tehdejší velvyslanec v Kyjevě Jaroslav Bašta. V roce 2018 před blížícím se 150. výročím založení obce přijel do Čechohradu štáb České televize a natočil zde reportáž.<sup>89</sup>

### 7.3 Návrat k názvu obce Čechohrad

Oficiální ukrajinský název vesnice Novhorodkivka byl mezi lidmi využíván jen málo. I mladá generace častěji používala pojmenování Čechohrad. Sám mohu potvrdit, že mí příbuzní vždy mluvili jen o Čechohradu. Proto se obyvatelé obce rozhodli na veřejném shromáždění dne 16. prosince 2019 sepsat petici a požádat vyšší orgány o přejmenování obce Novgorodkivka a vrátit jí historický název Čechohrad.

Proces přejmenování zahájilo projednání návrhu zastupitelstvem obce Semenivka<sup>90</sup> dne 30. ledna 2020 a po jeho schválení postoupila žádost dále. Dokument s názvem „Žádost okresnímu zastupitelstvu o přejmenování obce Novgorodkivka okresu Melitopol v Záporožské oblasti“ byl zaslán do Melitopolu. Místní zastupitelstvo jej schválilo dne 25. února 2020 pod č. 3 „O udělení souhlasu s přejmenováním vesnice Novhorodkivka v okrese Melitopol v Záporožské oblasti“.<sup>91</sup> Problematika byla dále projednána na zasedání Stálého výboru Regionální rady Záporoží pro místní samosprávu administrativně - územního systému a dne 10. června 2020 byl i zde návrh poslanci podpořen. Dne 29. července 2021 na 4. zasedání Regionální rady Záporoží poslanci přijali návrh na přejmenování obce a mohl postoupit do Nejvyšší rady Ukrajiny.<sup>92</sup>

Parlament Ukrajiny schválil oficiální přejmenování obce na Čechohrad dne 29. června 2023.<sup>93</sup> V té době se ovšem Čechohrad již nacházel pod ruskou okupační správou.

---

<sup>89</sup> Před 150 lety odešli z Čech na Ukrajinu. Jejich potomci nyní chtějí z Čechohradu zpět ze dne 16. 12. 2018. <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/pred-150-lety-odesli-z-cek-na-ukrajinu-jejich-potomci-nyni-chteji-z-cechohradu-zpet-70268>

<sup>90</sup> Semenivka je administrativní centrum, nadřazený Čechohradu, resp. Novhorodkivce.

<sup>91</sup> V regionu Záporoží chtějí obyvatelé vrátit obci historický název: [iz.com.ua](http://iz.com.ua).

<sup>92</sup> Regionální rada Záporoží.

<sup>93</sup> Parlament Ukrajiny z 29.06.2023, dokument № 3209-IX.

## 8 ČECHOHRAD A REEMIGRACE

Dne 8.12.1991 uznalo tehdejší Československo samostatnost Ukrajiny a brzy začalo s programy repatriace. V květnu 1995 byla ustavena společná krajanská organizace Česká národní rada Ukrajiny, jejíž členem byl Čechohrad pod svým oficiálním názvem Novhorodkivka. Dne 17. ledna 1996 vydala vláda ČR usnesení „Zásady politiky vlády České republiky ve vztahu k přesídlování cizinců s prokázaným českým původem (krajanů) žijících v zahraničí“. Tento dokument definoval termín krajan a stanovil práva a povinnosti krajana, ale pomoc pro krajany český stát prakticky neposkytoval. Více nás bude zajímat druhé, pozdější vydání dokumentu.

Život v Čechohradu v tuto dobu byl těžký, stejně jako na celé Ukrajině, která procházela obdobím ekonomické nestability. Lidi začali odcházet. Na to například vzpomíná jeden z vystěhovalců z roku 1999: „*Pracoval jsem jako řidič v kolchoze, přijel jsem v roce 1999 a tehdy tady nikomu nepomáhali, ani nevypláceli dávky na Úřadě práce*“. Pomoc krajanům se začala poskytovat v roce 2014, kdy bylo vydáno usnesení Vlády České republiky ze dne 8. prosince 2014 č. 1014, které dávalo krajanům možnost požádat o repatriaci a vydání českých dokumentů. Vystěhovalci dostávali peněžní podporu, ubytování a byla jim nabízena i výuka češtiny.

Počet krajanů snažících se o návrat do vlasti svých předků, se zvýšil zejména v souvislosti s událostmi roku 2014 na Krymu a na Donbase. V březnu toho roku byl Ruskou federací anektován poloostrov Krym a současně vypukl ozbrojený konflikt na východě Ukrajiny. Tyto události ovlivnily obavy krajanů z Čechohradu i jiných částí Ukrajiny z možného rozšíření konfliktu a z destabilizace poměrů v zemi. Čechohrad ležící jen pár desítek kilometrů od Krymu se cítil ohrožen. Mnoho místních krajanů se připojilo k iniciativě Čechů z oblasti Žitomyru, kteří se v říjnu 2014 obrátili s žádostí o pomoc při urychlení přesunu do České republiky přímo na českého prezidenta Miloše Zemana. Tato akce ovšem vyvolala i negativní ohlas. Problému se chopila ruská propaganda, která označovala snahu českých krajanů odejít ze země za důkaz nepřátelského poměru ukrajinských orgánů k národnostním menšinám, což se ovšem nezakládalo na pravdě. V českých internetových novinách iDNES o této nepříjemné události napsal tehdejší učitel českého jazyka v Čechohradu poměrně příkrá slova. Možnosti odejít z obce se prý snažili využít i lidé, kteří měli jen minimální znalosti češtiny, nikdy se o práci v krajských sdruženích nezajímali a ani mezi svými předky mnoho Čechů neměli.<sup>94</sup>

Nicméně i přes tyto negativní zkušenosti pomohlo české ministerstvo zahraničí i diplomatické zastoupení urychlit proces přestěhování krajanů do České republiky. Jednu skupinu krajanů, ve které byly i dvě rodiny z Čechohradu, uvítal 15. března 2015 po příletu armádním speciálem na letišti v Praze i sám prezident Miloš Zeman. Přijal od dětí namalované obrázky a společně s krajany si zazpíval píseň Ach synku synku.<sup>95</sup>

---

<sup>94</sup> Pohled z Ukrajiny: Seznam „Zemanových“ krajanů vzbuzuje pochybnosti: iDNES.cz.  
[https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/navrat-volynskych-cechu-do-ceske-republiky.A141003\\_130938\\_zahranicni\\_jav](https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/navrat-volynskych-cechu-do-ceske-republiky.A141003_130938_zahranicni_jav)

<sup>95</sup> Příletěli další krajané z ukrajiny, Zeman si s nimi na letišti zazpíval: iDNES.cz.  
[https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/krajane-ukrajina-prilet.A150315\\_151549\\_domaci\\_aba](https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/krajane-ukrajina-prilet.A150315_151549_domaci_aba)

Jiná skupina českých přesídlenců z Čechohradu, celkem 44 rodin, přijela do České republiky již 3. března 2015 autobusem. Po příjezdu byli ubytováni v hotelu Vltava v Červené nad Vltavou. Po příjezdu se médiím někteří vyjadřovali dost kriticky k organizaci repatriace a ke špatné komunikaci se státními orgány. Stát v dané chvíli zkrátka nebyl zcela připraven na tak velký počet vracejících se krajanů.<sup>96</sup>

V dalších reportážích novin iDNES se však lze dočíst, že krajané z Čechohradu se v novém místě rychle zabydleli. Děti začaly chodit do školy v Milevsku, dospělí se seznamovali s reáliemi České republiky, procházeli jazykovými kurzy a celkově se připravovali na nový život v zemi svých předků. Pomoc jim poskytovaly nejen státní orgány, ale například i Arcidiecézní charita.<sup>97</sup> Z mých rozhovorů s příbuznými nebo se sestrou Václavou jsem se dozvěděl, že několik rodin z Čechohradu se usadilo na Tachovsku, další jsou v Modré u Velehradu a také v Brně.

V roce 2014 z Čechohradu odjeli i mí vzdálení příbuzní. Podle jejich vzpomínek vím, že byli ubytováni v rekreačním centru a český stát zajistil krajanům ubytování na 8 měsíců a organizoval pro ně i výuku češtiny.<sup>98</sup>

---

<sup>96</sup> Do Prahy přijeli první krajané, které vyhání z Ukrajiny válka: iDNES.cz.  
[https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vecer-dorazi-do-prahy-prvni-krajane-ktere-vyhani-z-ukrajiny-  
valka.A150303\\_121022\\_domaci\\_jpl](https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vecer-dorazi-do-prahy-prvni-krajane-ktere-vyhani-z-ukrajiny-valka.A150303_121022_domaci_jpl)

<sup>97</sup> Ukrajinu nazývají svým domovem, ale vrátit se tam už nikdy nechtějí: iDNES.cz.  
[https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/volynsti-cesi-se-zabydluji-u-  
orliku.A150312\\_2146523\\_budejovice-zpravy\\_mbe](https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/volynsti-cesi-se-zabydluji-u-orliku.A150312_2146523_budejovice-zpravy_mbe)

<sup>98</sup> Příloha 12.



## 9 ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zachytit minulost Čechohradu a vzpomínky Čechů, kteří na jižní Ukrajině žili nebo žijí a vytvořit dokument, který zanechává odkaz skupiny lidí, které jsou teď ohroženy zánikem. V teoretické části jsem se pokusil načrtnout přehled historických dějin ovlivňujících region a propojit je s dostupnými informacemi o Čechohradu. V praktické části jsem vyhledal pamětníky života ve vesnici, abych zachoval jejich vzpomínky pro budoucí generace. Podařilo se mi objevit kopii unikátní kroniky sepsanou v třicátých letech minulého století učitelem z Čechohradu. Tuto kroniku jsem nechal zveřejnit na webu Volynaci.cz.

Ve své práci jsem chtěl také ukázat, jak se vyvíjel život v Čechohradu. Od těžkých začátků po založení obce se střídala období prosperity a chudoby. Na osudu lidí se silně podepsaly kolektivizace a stalinské represe. Války přinesly ztráty na lidských životech a hospodářský úpadek. Přesto si lidé zachovali rodný jazyk a povědomí o svých českých kořenech. Až v době po druhé světové válce se obec silně porušila. I název obce se změnil – z Čechohradu se stala Novgorodkivka (rusky Novgorodkovka). Po vzniku samostatné Ukrajiny a obnovení kontaktů s Českou republikou mnoho obyvatel obec opustilo. Ale to je jenom jeden z aspektů širší otázky – postupného mizení české kultury z Novgorodkovky. Přes snahu českého státu i samotných Čechohradců obyčejný lidský život nutil lidi zapomenout na svou minulost – někdo, jako můj dědeček, odjel do jiné vesnice, ale aspoň zůstal poblíž domova. Mnozí jiní se ale přestěhovali do velkého města nebo do zahraničí a ke své minulosti už se nevraceli. Otázka kterou nosím v hlavě, zní: Zůstane česká kultura a jazyk v Čechohradě zachováni, či nikoliv?

## ZDROJE

### Literatura

AUERHAN, Jan. České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze. Praha: A. Hajn, 1920. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:0da59890-1c6e-11ed-af34-5ef3fc9bb22f> ČSN ISO 690

GLAZOV, Vjačeslav. Čechograd. Vhled do proměn sovětské politiky a společnosti v éře stalinismu a poststalinismu. [online]. Bakalářská práce, vedoucí Spurný, Matěj. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2021.[online]

LEVČENKO, J. I. Zvláštnosti realizace okupační politiky ve správních a územních celcích Ukrajiny, 1941–1944. Левченко Ю. І. Особливості реалізації окупаційної політики в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр.: історіографія / Ю. І. Левченко // Сторінки історії : збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 38.

MARŠÁLEK, Zdenko. „Česká“, nebo „československá“ armáda? Národnostní složení československých vojenských jednotek v zahraničí v letech 1939-1945. Praha: Academia, 2017. 525 s. ISBN 978-80-200-2608-8

UHEREK, Zdeněk - VALÁŠKOVÁ, Nad'a - BAŽANT, Andrej - VÁVRA, Jiří - KLÍPA Ondřej. Češi na jižní Ukrajině. Český lid : Etnologický časopis = Ethnological Journal Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350.

VOLKOVINSKYJ, V.M. – REJENT, O.P. Ukrajina v Krymské válce 1853-1856. В.М. Волковинський, О.П. Реєнт. Україна у Кримській війні 1853-1856 рр. (до 150-річчя Східної війни). - К.: Інститут історії України НАН України, 2006.-с. 211. ISBN 966-02-4095-3

Kрым od antiky do současnosti: Historické studie - Institut dějin Ukrajiny.  
Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / Відп. ред. В. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 708 с. ISBN: 978-966-02-7435-8

Časopis Otázky teoretické ekonomie.  
Вопросы теоретической экономики. 2018, № 1 s.117-137.  
Dostupné z: [https://www.inecon.org/docs/2018/VTE\\_2018\\_1.pdf](https://www.inecon.org/docs/2018/VTE_2018_1.pdf)

Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR: Záporožská oblast.  
Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Запорізька область s.463

České emigrace 16.-20. století – internetový zdroj z Masarykovy univerzity.  
Dostupné z: [https://is.muni.cz/el/phil/jaro2012/ETBB87/um/cetba-\\_emigrace\\_16-20.\\_stoleti\\_1\\_.pdf](https://is.muni.cz/el/phil/jaro2012/ETBB87/um/cetba-_emigrace_16-20._stoleti_1_.pdf)

## Historické prameny

První všeobecné sčítání lidu Ruské říše 1897 - Tauridská gubernie, s. 12.

Таврическая губерния Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. 41

Dostupné z:

[https://viewer.rusneb.ru/ru/000200\\_000018\\_v19\\_rc\\_1629482?page=12&rotate=0&theme=white](https://viewer.rusneb.ru/ru/000200_000018_v19_rc_1629482?page=12&rotate=0&theme=white)

Seznam obydlených míst Ruské říše – Poltavská gubernie 1859.

Списки населенных мест Российской Империи. – Т. XXXIII: Полтавская губерния.

Список населенных мест по сведениям 1859 года / Издан Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. – СПб, 1862. – 300 с.

Dostupné z: <http://resource.history.org.ua/item/0009742>

СССР в číslech: krátký statistický sborník.

СССР в цифрах в 1970 году [по годам] : краткий статистический сборник / Центр. стат. упр. при Совете Министров СССР. s. 18.

Dostupné z: <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/23907-v-1970-godu-1971>

Časopis Čechoslovan. 11.2.1914, číslo 2.

Dostupné z: <https://www.volynaci.cz/file/11391/Cechoslovan-15-.pdf>

Jan Řimovský, Kronika vystěhovalců na Rus v letech 1856-1862. – můj osobní archiv.

(dostupný na stránkách Volynaci.cz)

Dostupné z: <https://www.volynaci.cz/file/12800/Kronika.pdf>

Archiv SBU Záporožské oblasti.

Dostupné z: Digital Archive of NKVD/KBG Documents in Relation to Czechoslovak History  
[https://archivkgb.zcu.cz/en/at\\_z\\_usbu\\_zaporozi/7R](https://archivkgb.zcu.cz/en/at_z_usbu_zaporozi/7R)

## Různé

Webová stránka čechohradské školy.

[https://novgorodkovka.ucoz.ua/index/istorija\\_shkoly/0-5](https://novgorodkovka.ucoz.ua/index/istorija_shkoly/0-5)

Volynaci.cz.

<https://www.volynaci.cz/obec/834/>

Národní banka údajů o obětech politických represí sovětského režimu na Ukrajině.

[https://www.reabit.org.ua/nbr/?st=4&lit=%D0%90&region=&ss=&logic=or&f1\\_type=begins&f1\\_str=%D0%92%D0%B0%D0%B2%D1%80&f2\\_type=begins&f2\\_str=&f3\\_type=begins&f3\\_str=&f4\\_from=&f4\\_till=&f7%5B%5D=8&f14%5B%5D=all#list](https://www.reabit.org.ua/nbr/?st=4&lit=%D0%90&region=&ss=&logic=or&f1_type=begins&f1_str=%D0%92%D0%B0%D0%B2%D1%80&f2_type=begins&f2_str=&f3_type=begins&f3_str=&f4_from=&f4_till=&f7%5B%5D=8&f14%5B%5D=all#list)

DRBAL, Alexander.: Česká menšina na Ukrajině : K 15. výročí obrození českého krajanského života a k 10. výročí vzniku České Národní Rady Ukrajiny. – Praha : Sdružení Čechů z Bohemky a jejich přátel, 2005.

Dostupné z: [https://chehyvolyni.com.ua/upload/files/D1\\_Ceska-mensina-na-Ukrajine%20\(CNRU\)\\_Praha2005\\_19s.pdf](https://chehyvolyni.com.ua/upload/files/D1_Ceska-mensina-na-Ukrajine%20(CNRU)_Praha2005_19s.pdf)

Česká televize, Cesty víry 2009. (viz. 25.11.2023)  
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/310298380070001/>

Parlament Ukrajiny.  
ПОСТАНОВА Верховної Ради України „Про перейменування села Новгородківка Мелітопольського району Запорізької області“ від 29.06.2023 № 3209-IX  
Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3209-20#Text>

Regionální rada Záporoží.  
<https://zor.gov.ua/content/oblasna-rada-pidtrymala-klopotannya-pro-pereymenuvannya-sela-novgorodkivka-na-chehograd>

## Internetové články

The Times - Texts and essays on the Crimean War. (viz. 25.11.2023)  
<https://web.archive.org/web/20071228111701/http://www.crimeantexts.org.uk/sources/timesal1.html>

Češi žijí i na východní Ukrajině. Postavili si tu vesnici Čechohrad: Český rozhlas ze dne 15.9.2007. (viz. 01.02.2024)  
<https://cesky.radio.cz/cesi-ziji-i-na-vychodni-ukrajine-postavili-si-tu-vesnici-cechohrad-8604070>

Před 150 lety odešli z Čech na Ukrajinu. Jejich potomci nyní chtějí z Čechohradu zpět: Česká televize ze dne 16. 12. 2018. (viz. 27.12.2023)  
<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/pred-150-lety-odesli-z-cech-na-ukrajinu-jejich-potomci-nyni-chteji-z-cechohradu-zpet-70268>

Pohled z Ukrajiny: Seznam „Zemanových“ krajanů vzbuzuje pochybnosti: iDNES.cz ze dne 3.10.2014. (viz. 25.12.2023)  
[https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/navrat-volynskych-cechu-do-ceske-republiky.A141003\\_130938\\_zahranicni\\_jav](https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/navrat-volynskych-cechu-do-ceske-republiky.A141003_130938_zahranicni_jav)

Přiletěli další krajané z ukrajiny, Zeman si s nimi na letišti zazpíval: iDNES.cz ze dne 15. března 2015. (viz. 25.12.2023)  
[https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/krajane-ukrajina-prilet.A150315\\_151549\\_domaci\\_aba](https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/krajane-ukrajina-prilet.A150315_151549_domaci_aba)

Do Prahy přijeli první krajané, které vyhání z Ukrajiny válka: iDNES.cz ze dne 3.3.2015. (viz. 25.12.2023)  
[https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vecer-dorazi-do-prahy-prvni-krajane-ktere-vyhani-z-ukrajiny-valka.A150303\\_121022\\_domaci\\_jpl](https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vecer-dorazi-do-prahy-prvni-krajane-ktere-vyhani-z-ukrajiny-valka.A150303_121022_domaci_jpl)

Ukrajinu nazývají svým domovem, ale vrátit se tam už nikdy nechtějí: iDNES.cz ze dne 12.3.2015. (viz. 25.12.2023)  
[https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/volynsti-cesi-se-zabydluji-u-orliku.A150312\\_2146523\\_budejovice-zpravy\\_mbe](https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/volynsti-cesi-se-zabydluji-u-orliku.A150312_2146523_budejovice-zpravy_mbe)

V regionu Záporoží chtějí obyvatelé vrátit obci historický název: iz.com.ua ze dne 30.07.2020. (viz 10,02,2024)

В Запорізькій області жителі хотять вернуть селу историческое название: iz.com.ua.

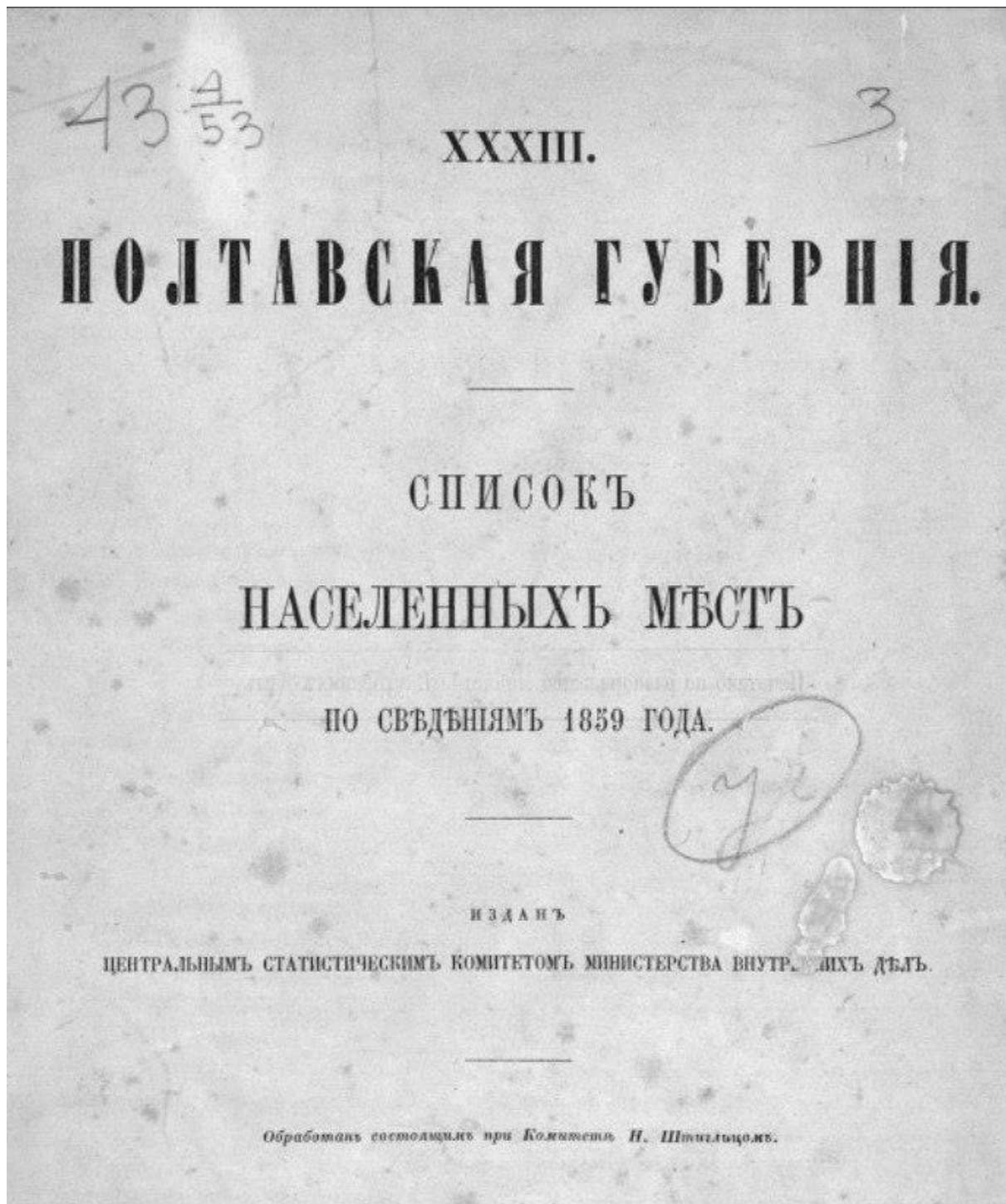
<https://web.archive.org/web/20200731043101/http://iz.com.ua/zaporoje/v-zaporozhskoy-oblasti-zhiteli-hotyat-vernut-selu-istoricheskoe-nazvanie>

## **SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK**

KGB – Комитет государственной безопасности (Výbor státní bezpečnosti)  
NKVD – Народный комиссариат внутренних дел (Lidový komisariát vnitřních záležitostí)  
ČT – Česká televize  
GPU NKVD – Государственное политическое управление при НКВД (Státní politická správa při NKVD)  
SBU – Служба безпеки України (Služba bezpečnosti Ukrajiny)  
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik  
USSR – Ukrajinská sovětská socialistická republika

## ПРÍЛОНЫ

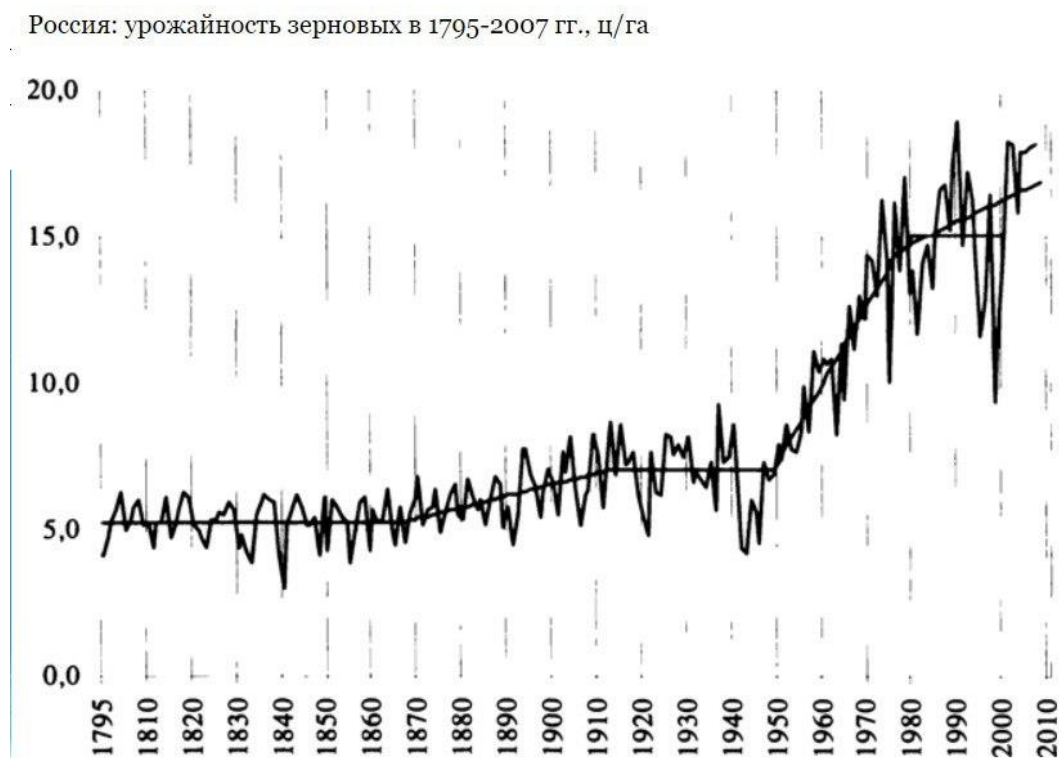
Пříloha 1 – Seznam obydlených míst Ruské říše – Poltavská gubernie, první stránka, příklad staroruštiny.



Пříloha 2 – Údaje o úrodě na území ruské říše.

Zdroj: Растянников В.Г., Дерюгина И.В. Урожайность хлебов в России. Российская академия наук. Институт востоковедения. М.: ИВ РАН, 2009.

Dostupné z: [https://statehistory.ru/books/Rastyannikov-V-G---Deryugina-I-V-\\_Urozhaynost-khlebov-v-Rossii/](https://statehistory.ru/books/Rastyannikov-V-G---Deryugina-I-V-_Urozhaynost-khlebov-v-Rossii/)



Как было установлено выше, в XIX в. можно отчетливо отследить два периода долговременных изменений в движении урожайности — с точкой перелома в 1867 г., когда изменения стагнационного типа, со слабо выраженными признаками сдвига к отрицательным значениям (1795 - 1867 гг.), сменились типом изменений, отражавших длительный положительный рост (1867-1915 гг.), при этом интенсивность ежегодных приростов урожайности к концу этого второго периода нарастала (см. табл. П-6 и табл.П-9, а также рис. П-1).

Что касается «микроэкономического» XX в. в чем мы можем выделить три рельефно различающихся

Пříloha 3 – První všeobecné sčítání lidu Ruské říše 1897 - Tauridská gubernie, s. 12.

Этнографическій составъ населенія Таврической губерніи отличается, какъ было замѣчено выше, большимъ разнообразіемъ. Нижеслѣдующія таблицы дають понятіе о распредѣленіи населенія Таврической губерніи по народностямъ вообще и о распредѣленіи народностей по отдѣльнымъ уѣздамъ и градоначальствамъ:

а) РАСПРЕДѢЛЕНІЕ ПО НАРОДНОСТЯМЪ НА ОСНОВАНІИ РОДНОГО ЯЗЫКА.

Народности.	Въ губерніи.				Въ городахъ.				Въ уѣздахъ и градоначальствахъ безъ городовъ.			
	М.	Ж.	Об. п.	Отп. въ %.	М.	Ж.	Об. п.	Отп. въ %.	М.	Ж.	Об. п.	Отп. въ %.
Русскіе .....	535.142	490.168	1 025.310	70,8	94.331	78 558	172.889	59,7	440.811	411.610	852.421	73,5
Великоруссы .....	212.688	191.775	404.463	27,9	74.189	67.873	142.062	49,1	138.499	123.902	262.401	22,6
Малороссы .....	317.167	293.954	611.121	42,2	19.726	10.471	30.197	10,4	297.441	283.483	580.924	50,1
Вѣлоруссы .....	5.287	4.439	9.726	0,7	416	214	630	0,2	4.871	4.225	9.096	0,8
Поляки .....	7.349	2.763	10.112	0,7	5 294	1.093	6.387	2,2	2.055	1.670	3.725	0,3
Чехи .....	1.024	938	1.962	0,1	122	101	223	0,1	902	837	1.739	0,2
Болгары .....	21.116	20.144	41.260	2,8	584	208	792	0,3	20.532	19.936	40.468	3,5
Молдаване .....	1.370	889	2.259	0,2	118	38	156	0,1	1.252	851	2.103	0,2
Нѣмцы .....	39.605	38.700	78.305	5,4	2.321	1.779	4.100	1,4	37.284	36.921	74.205	6,4
Греки .....	10.616	7.432	18.048	1,3	5.842	4.473	10.315	3,6	4.774	2.959	7.733	0,7
Армяне .....	5.094	3.844	8.938	0,6	3.549	2.840	6.389	2,2	1.545	1.004	2.549	0,2
Цыгане .....	752	681	1.433	0,1	185	147	332	0,1	567	534	1.101	0,1
Евреи .....	28.884	26.534	55.418	3,8	18.070	16.178	34.248	11,8	10.814	10.356	21.170	1,8
Эсты .....	1.218	992	2.210	0,2	316	154	470	0,2	902	838	1.740	0,2
Съ родн. татар. яз.:												
Татары .....	102.274	85.669	187.943	13,0	22.649	18.421	41.070	14,2	79.625	67.248	146.873	12,7
Караимы и часть іудеевъ .....	4.166	4.745	8.911	0,6	3.985	4.585	8.570	3,0	181	160	341	0,0
Турки .....	1.907	290	2.197	0,2	871	78	949	0,3	1.036	212	1.248	0,1
Прочіе .....	2.287	1.197	3.484	0,2	1.532	894	2.426	0,8	755	303	1.058	0,1
<b>В с е г о . . . .</b>	<b>762.804</b>	<b>684.986</b>	<b>1.447.790</b>	<b>100,0</b>	<b>159.769</b>	<b>129.547</b>	<b>289.316</b>	<b>100,0</b>	<b>608.085</b>	<b>555.489</b>	<b>1.158.474</b>	<b>100,0</b>



4

За дату записи системы обвинительного акта не указывается.

**АНКЕТА ОБВИНЯЕМОГО**

Фамилия Лиско  
 Имя и отчество Александр Степанович  
 Год рождения 1882 4. Место рождения с. Ново-Давыдовское, Мичуринская р-он  
 5. Адрес д. Рязань, Мокшанского уезда  
 Профессия Слесарь 7. Профессиональная принадлежность и соц. Организация  
 Место службы и должность или род занятий Заведующий  
Слесарь  
 Социальное положение Рабочий  
 Социальное и политическое прошлое рабочий  
 Гражданство и национальность Украинцу УССР.  
 Образование ниже 13. Партийность б/п № 000  
 Категория воинского учета вспомогательный с учетом из-за ранения  
 Имущественное положение собствен. дом.  
 Состояние здоровья болезнь сердца - ревматизм  
 Сведения о прежних судимостях и нахождении под следствием в 1932 г. в связи с уч. на ст. 97 и 99. был осужден к 3-м месяцам лишения свободы с отсрочкой 1 год.  
 Члены семьи (степень родства, место службы и должность или род занятий и адрес) — перечислите: отец, мать, сестры, братья, сыновья и дочери мать Фролина П. П., дочь Мария, дочь Ольга Ф. П. проживают в Урюпинском районе, д. Мухоморова, д. Мария Фролина, д. Мария Фролина в Урюпинском районе  
 Подпись обвиняемого Лиско

по обороте

мать в 1932 году в Урюпинском районе (с. Мухоморова) и в 1932 году в Урюпинском районе (с. Мухоморова) и в 1932 году в Урюпинском районе (с. Мухоморова)

**НОВГОРОДКІВКА** (до 1946 року — Чехоград) — село, центр сільської Ради. Розташована за 25 км на захід від районного центру. Населення — 1155 чоловік. Сільраді підпорядковані населені пункти Верховина, Високе, Золота Долина, Малий Утлюг, Новоякимівка, Полянівка, Степне, Мар'ївка.

В селі міститься центральна садиба колгоспу «Україна», який має 15 тис. га земельних угідь, в т. ч. 14 тис. га орної землі і 180 га садів і виноградників.

Виробничий напрям — вирощування зернових, м'ясо-молочне тваринництво і птахівництво, садівництво і городництво. Є ремонтна майстерня.

В 1969 році середня врожайність озимої пшениці становила 29,5 цнт, соняшнику — 20,2 цнт з га.

Передовики виробництва, комбайнери П. І. Кралічек та О. В. Вагнер удостоєні звання Героя Соціалістичної Праці, 26 передовиків нагороджено орденами і медалями Союзу РСР. Серед них — кавалер двох орденів Леніна комбайнер С. П. Дзюба.

В Новгородківці є середня і музична школи, бібліотека, Палац культури з залом на 480 місць. Працює комбінат побутового обслуговування.

Засноване село 1869 року чехами-вихідцями з Богемії.

При визволенні села в жовтні 1943 року льотчик Г. К. Нестеренко повторив подвиг М. Гастелло, знищивши ворожу батарею, за що був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

В парку на братській могилі воїнів, що загинули за визволення села, встановлено пам'ятник.

Příloha 6 – Historie měst a vesnic Ukrajinské SSR: Záporožská oblast, typická vesnice jižní Ukrajiny, Čechohrad vypadá velice podobně.



*Продолжение*

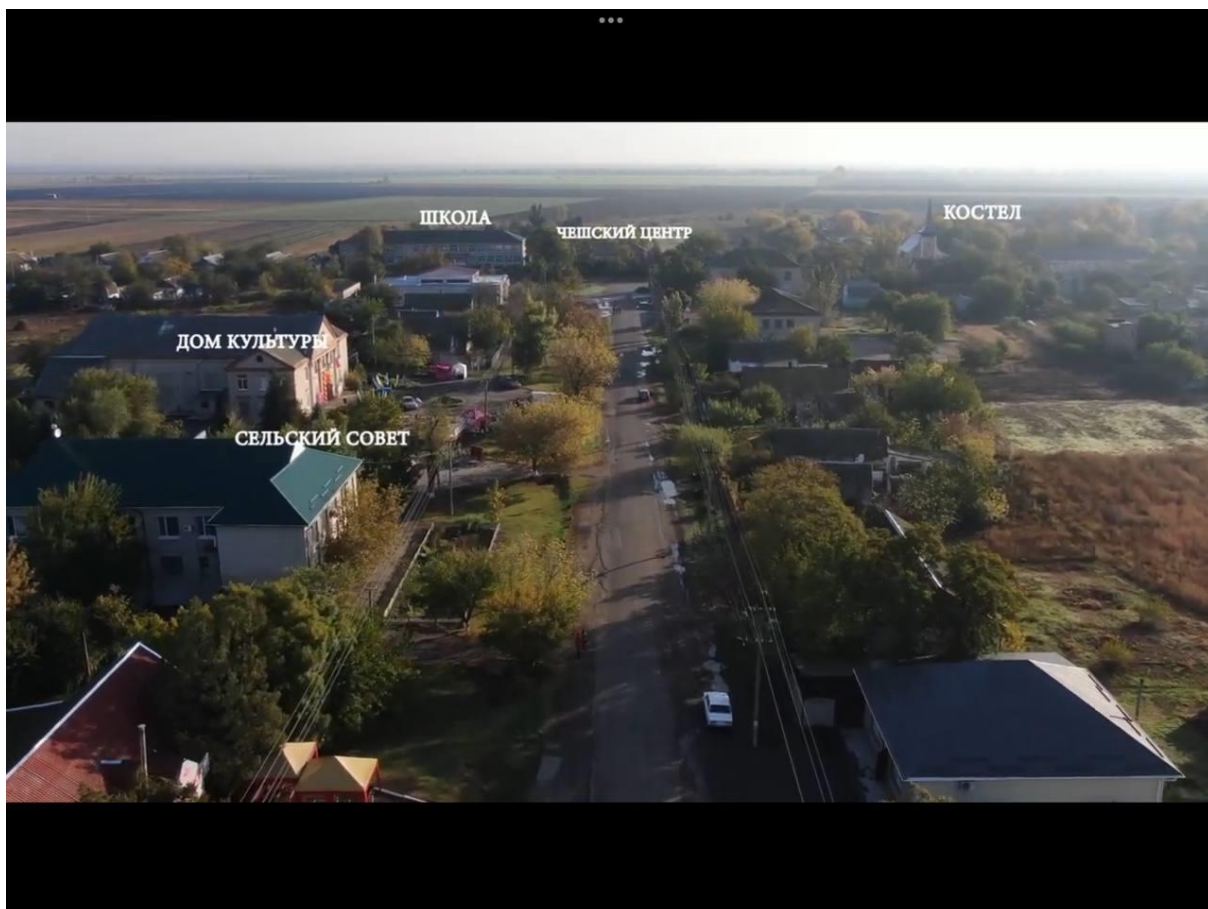
	Численность населения (тыс. человек)	Процент лиц, считающих родным языком язык своей национальности
долганы . . . . .	4,9	89,8
нивхи . . . . .	4,4	49,5
селькупы . . . . .	4,3	51,1
ульчи . . . . .	2,4	60,8
саамы . . . . .	1,9	56,2
удэгейцы . . . . .	1,5	55,1
ительмены . . . . .	1,3	35,7
кеты . . . . .	1,2	74,9
орочи . . . . .	1,1	48,6
нганасаны . . . . .	1,0	75,4
юкагиры . . . . .	0,6	46,8
карелы . . . . .	146	63,0
тувинцы . . . . .	139	98,7
калмыки . . . . .	137	91,7
румыны . . . . .	119	63,9
карачаевцы . . . . .	113	98,1
адыгейцы . . . . .	100	96,5
курды . . . . .	89	87,6
финны . . . . .	85	51,0
абхазы . . . . .	83	95,9
турки . . . . .	79	92,4
хакасы . . . . .	67	83,7
балкарцы . . . . .	60	97,2
алтайцы . . . . .	56	87,2
черкесы . . . . .	40	92,0
дунгане . . . . .	39	94,3
иранцы (персы) . . . . .	28	36,9
абазины . . . . .	25	96,1
ассирийцы . . . . .	24	64,5
чехи . . . . .	21	42,9
таты . . . . .	17	72,6
шорцы . . . . .	16	73,5
словаки . . . . .	12	52,0
другие националь- ности . . . . .	128	68,1

18

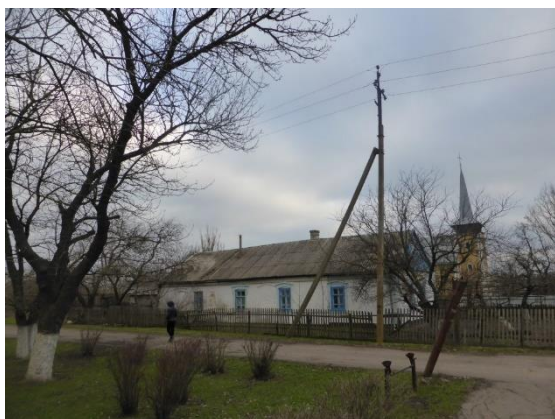
Пříloha 8 – Čechograd, 150. výročí vesnice, tehdy bylo natočeno video na Youtube.

Čechogradu 150 let / Чехограду сто п'ядесят років

<https://www.youtube.com/watch?v=T8KyjTFgKes&t=4020s>



Příloha 9 – typický dům v Čechohradu, v pozadí s kostelem. Eva Řezníčková.



Příloha 10 – Čechohradský kostel. Eva Řezníčková.



Příloha 11 – Přepis rozhovoru s Evou Řezníčkovou, učitelkou češtiny v Čechohradu.

### Interview p. Eva Řezníčková

1. Můžete nám jen stručně prozradit něco o Vás?

Pocházím z Plzeňska. Na základní škole jsem navštěvovala celou řadu kroužků - sportovní, hudební a taneční. Hrála jsem na housle, klavír, chodila do pěveckého sboru a tancovala v místním folklorním souboru. Po maturitě jsem studovala roční abiturientský kurz se zaměřením na jazyky a techniku administrativy. Tento předmět vyučoval profesor Jaromír Horák, král chodských zpěváků. Pan profesor mě přivedl do Souboru písní a tanců Škoda Plzeň, kde jsem tancovala celé další čtyři roky v době, kdy jsem studovala na plzeňské PF. Vybrala jsem si obor učitelství pro I. stupeň se specializací TV. Jako začínající učitelka jsem působila na málotřídních školách, později jsem se přestěhovala na jižní Moravu, kde jsem učila až do roku 2007.

2. Kdy a jak jste se dostala na Vaši misi na Ukrajinu?

Zajímala jsem se o osud krajanů ve světě, neboť i moji předci z Plzeňska odešli ve dvacátých letech minulého století daleko od domova. Pátrání po nich mě přivedlo k myšlence zkusit učit u krajanů. Na jaře 2007 vypsal Dům zahraniční spolupráce výběrové řízení na pozici učitele u krajanů v Čechohradě, kterého jsem se zúčastnila, a na začátku šk.r. 2007/2008 začalo mé čtyřleté působení v této původně české obci, která nesla až do roku 1946 název Čechohrad. Poté byl Čechohrad oficiálně přejmenován, vesnička se jmenovala rusky Novgorodkovka, ukrajinsky Novhorodkivka (Новгородківка).



3. Proč zrovna Čechohrad?

Když jsem sháněla informace o svých předcích, četla jsem také o krajanech v Čechohradě. Zaujalo mě, že český stát vysílá do Čechohradu už řadu let učitele, kteří učí češtinu děti našich krajanů. S výukou češtiny jsem měla bohaté zkušenosti. Jsem učitelka 1. – 5. ročníku, působila jsem především jako elementaristka, většinu své praxe mám na vesnických školách.

Měla jsem jen obavy z komunikace v ukrajinštině, neboť ukrajinský jazyk jsem neznala. Byla jsem ubezpečena, že se neztratím, neboť babičky mluví česky a se střední generací se rusky

lehce domluvím, mám státnici z ruštiny. Také jsem měla radost z toho, že se většina obyvatel obce hlásí k české národnosti. Dobře jsem odhadla, že práce s tamními dětmi mě bude naplňovat, pro děti bude přitažlivá, do krajaňského spolku budou chodit s radostí.



Výuka v Čechohradě, třída

#### 4. Co přesně zde bylo náplní Vaší práce?

V Čechohradě v budově Českého centra jsem učila v odpoledních hodinách děti od 1. – 11. třídy, po večerech skupinky dospělých krajanů.



Tak jako všude ve světě, kde působí učitelé u krajanů, to byla v první řadě výuka českého jazyka a dětské literatury, dále výuka vlastivědy (české historie i současnost), zeměpis ČR a hudební výchova. Děti se s nadšením zapojovaly do kroužků např. sportovního, turistického, dramatického, výtvarného, pěveckého a kroužků tanečních. Založila jsem čtyři taneční soubory,



soubor pěvecký a s dětmi připravovala programy na oslavy svátků, které pořádal místní krajský spolek Čechohrad.



s nejmladší taneční skupinou



taneční skupina dětí 6. a 7. třídy

Rodiny, které se stěhovaly zpět do Čech, jsem informovala o možnosti dalšího studia dětí v ČR, děti připravovala ke zkouškám na české střední školy, absolventy místní jedenáctileté střední školy, kteří měli zájem studovat na vybrané vysoké škole v ČR, ke zkoušce z českého jazyka a konverzaci, která byla podmínkou přijetí.

##### 5. Jak Vás přijali zdejší lidé?

Z přijetí jsem měla obavy asi jako každý nový učitel. Nejdříve jsem se šla seznámit s paní ředitelkou místní Základní jedenáctileté střední školy v Čechohradě Annou Zádvorušníkovou, po předcích Vágnerovou. Ta svolala všechny učitele, představila mě a slíbila, že mi bude ve všem nápomocna. Pozvala mě na třídní schůzky, které se konaly asi druhý týden v září.

Navštívila se mnou každou třídu, představila rodičům, já naopak rodičům nastínila výuku a kroužky, které budou mít jejich děti možnost navštěvovat.

Po mši v místním katolickém kostele jsem se seznámila s babičkami. Kostel se v Čechohradě nachází pár metrů od Českého centra, babičky jsem pozvala do třídy, připravila pro ně na uvítanou moravské buchty plněné tvarohem, povidly, ořechovou a makovou náplní. Babičky mluvily jen česky, ochotně se rozpovídaly o životě v obci a vnoučatech, která ke mně budou chodit na češtinu. Domluvily jsme se na pravidelných návštěvách české třídy a vystoupeních s dětmi, které budu pro ně a rodiče dětí organizovat.



Foto Eva Řezníčková. S krajany u pomníku, který symbolizuje příchod prvních Čechů a založení obce, v pozadí český centr, ve kterém je muzeum, třída a byt pro českého učitele

## 6. Jak za Vás fungovaly zdejší krajaňské spolky a základní škola?

Vše, co jsem udělala, bylo krajaňským spolkem dobře hodnoceno.

Kromě Čechohradu jsem po celé čtyři roky dojížděla učit o víkendech do krajaňského spolku Bohemia v Melitopolu, kde se scházeli děti i dospělí krajaňané z města a okolí. Jednou měsíčně přijížděli krajaňané a děti z Melitopolu do Čechohradu na workshopy. Pekli jsme společně s místními české a moravské buchty, koláče, tažené a kynuté záviny, učila jsem krajaňy vařit knedlíky tvarohové, karlovarské, bramborové, kynuté a typicky česká jídla. Ve třídách v obou spolkách byla možnost pouštět krajaňům české filmy, dospělé krajaňy jsem naučila Českou a Moravskou besedu. Krajaňané z Melitopolu nebo jejich předci pocházeli z Čechohradu, do Melitopolu se přestěhovali za prací.

Pořádala jsem besedy s krajaňy melitopolskými i čechohradskými u příležitosti nejen českých státních svátků, s dětmi pak připomínala krajaňům české tradice. Pořádali jsme staročeské Vánoce, masopustní veselice, Velikonoce, taneční veselice pod májkou, Den dětí atd.

Každým rokem za krajaňy do Čechohradu nebo Melitopolu přijížděly návštěvy z Čech nebo konzulátů z Kyjeva či Doněcka. Byl to např.

- režisér Zdeněk Troška s pohádkou O princezně Jasněnce a létajícím ševci,
- pan Bohuslav Andrš, rodák z osady Česká Alexandrovka poblíž Oděsy, se kterým jsem pro krajaňy uspořádala besedu nad knihou Česká Alexandrovka, kterou napsal. Krajaňům vyprávěl o historii své rodné obce, osudech obyvatel Alexandrovky, represích ve dvacátých a třicátých letech 20. století i v průběhu druhé světové války, v neposlední řadě o repatriaci některých alexandrovských Čechů do ČSR po roce 1945. Přivezl s sebou velmi mnoho fotografií, pro krajaňy setkání s panem Andršem byl nezapomenutelný zážitek.
- Do Čechohradu přijížděli konzulové ze Lvova, Doněcka i Kyjeva,
- na výroční vzniku obce (140 let) to byla celá řada návštěv z Čech, z Kyjeva přijel diplomat Jaroslav Bašta s doprovodem,



Zleva Antonín Murgaš, generální konzul v Doněcku, velvyslanec z Kyjeva Jaroslav Bašta, Jaroslav Svoboda z Centra humanitární pomoci krajanům, Eva Řezníčková, česká učitelka na Ukrajině, Olga Vlachová z Domu zahraniční spolupráce, která má na starosti české učitele u krajanů, pan Milan Ekert z České ambasády v Kyjevě a pan Pavel Kučera, vícekonzul z Doněcka.

Foto Eva Řezníčková, 22.10.2009 při příležitosti 140. výročí založení české obce Čechohradu na Ukrajině

- také řádové sestry se sestrou Václavou Dudovou, někdejší dlouholetou představenou Kongregace sester svatého Cyrila a Metoděje, která dlouhá léta působí na Velehradu
- etnolog Marek Havlíček aj.



sestra Václava, druhá zleva

V červnu jsem působila u krajanů ve spolku Česká rodina v Oděse. Kromě výuky jsem s krajanými i dětmi nacvičovala české tance, které pak předváděli na Krajanových festivalech v Praze.

V Oděse jsem také založila Sokolskou jednotu Františka Číly, v roce 2012 nacvičila sletovou skladbu Jen pro ten dnešní den a se šestnácti krajanými se zúčastnila XV. Vsesokolského sletu v Praze. Pro krajaný to byl nevšední zážitek, dodnes vzpomínají, neboť se na Sletu setkali s krajanými z Kanady, Austrálie, Rakouska a dalších zemí.

O prázdninách jsem působila u krajanového spolku v Záporoží a poslední dva roky mého působení jsem během školního roku jezdila vyučovat český jazyk ke krajanům na Krym do Lobanova a Simferopolu. V Lobanovu /dříve obec Bohemka/ jsem po skončení svého působení nacvičovala s místními žáky školy program ke 150. výročí založení obce <https://cesky.radio.cz/cesti-krajan-oslavili-150-vyroci-sveho-prichodu-na-krym-8559284> a

s dětmi se zúčastnila dětské taneční přehlídky v Jaltě, odkud si za věneček českých lidových tanců přivezly krásné druhé místo.

Všechny tyto krajanské spolky pracovaly s nadšením a aktivně spolupracovaly s dalšími spolky - německými, gruzínskými, ukrajinskými, ruskými, židovskými, bulharskými, romskými atd.

7. Pamatujete si něco z dávné minulosti školy, založení, fungování v SSSR, první roky nezávislosti Ukrajiny?

Dle údajů Etnologického ústavu AV ČR bylo v roce 1925 na Ukrajině 19 českých škol a 2 české školy na Krymu (v Alexandrovce a v Bohemce).

Počátkem třicátých let došlo na Ukrajině k politickým procesům, český jazyk v českých školách se přestal vyučovat, řada českých učitelů byla odsouzena k smrti či k nucenému pobytu na východní Sibiři. Od roku 1937 byly školy s menšinovým vyučovacím jazykem zakázány, pouze v Čechohradě se český jazyk vyučoval až do roku 1947. Poté více než půlstoletí sdružování na národnostním základě nepřicházelo v úvahu.

Ryze národních českých vesnic zůstalo na Ukrajině málo. V Žytomyrské oblasti jsou to Malá Zubovština (založena 1871) a Malinivka, v Oděské oblasti je obec Veselynivka, Malá Olexandrivka a Novo - Samarka, ve Vinnické oblasti je obec Mykolajevka, v Záporožské oblasti Novhorodivka (původní název Čechohrad, založen 1869, v roce 2023 byl obci navrácen název Čechohrad), v Mykolajevské oblasti je Bohemka a na Krymu Alexandrovka (založena 1864) a Lobanovo (původní název Bohemka, založena 1861). V těchto vesnicích žilo donedávna cca 3 000 Čechů, kteří si v běžném životě zachovali český jazyk, obyčeje a náboženské obřady.

Nezávislost Ukrajiny byla oficiálně vyhlášena 24. srpna 1991. V květnu 1995 byla ustavena společná krajanská organizace Česká národní rada Ukrajiny (ČNRU), která sdružovala 21 obnovených krajanských spolků z různých oblastí Ukrajiny, ty největší byly v Užhorodu, Novgorodkivce, Žitomyru, Kyjevě, Malinivce, Korostenu, Lvovu, Oděse, Mykolajivce, Lucku, Dubnu v Rovenské oblasti, na Krymu v Simferopolu a Lobanovu. Hlavním cílem spolků bylo obrození a je zachování českého jazyka, českého kulturního dědictví, obnovení výuky v českých školách atd.

8. Co byste sdělila o čechohradském kostele?

Za mého působení se v místním kostele konaly páteční a nedělní mše. Chodilo cca 20 lidí. O Velikonocích, Vánocích a výroční dny obce jsem s dětmi a farářem připravovala program, to byl kostel vždy plný lidí.

9. Co si pamatujete ze života v Čechohradu v době, kdy jste tam byla?

Čechohrad je jedna z mála obcí v jihovýchodní části Ukrajiny, kde se v době mého působení mluvilo česky. Leží v Záporožské oblasti cca 70 km od Záporoží a 20 km od Melitopolu. Tímto městem vede silnice a také železnice, obě spojují oblast s Krymem.

Dále na východ vede silnice přes Mariupol do Doněcka. Doněck je od Čechohradu vzdálen cca 350 km. Za mého působení byl v Doněcku český generální konzulát, krajané z Čechohradu a Krymu měli možnost vyřizovat žádosti o trvalý pobyt v ČR právě na GK v Doněcku.

Češi vždy byli velmi dobří hospodáři. Svědčí o tom upravené předzahrádky a políčka. Vesnička mě zaujala dvěma rovnoběžnými širokými ulicemi, které protínala do pravého úhlu jedna ulice, která vedla středem obce. Všechny domky byly bílo modrá selská stavení. Po každé straně ulice byla řada vzrostlých ořešáků, uprostřed vesnice kostel, obchod, kulturní dům, jedenáctiletá střední škola, český centr a hřbitov, kde na většině náhrobků jsou jména pochovaných v českém jazyce.



hlavní ulice v Čechohradě

v době mého působení

Každá nemovitost měla předzahrádku, letní kuchyň, na dům navazovalo hospodářské stavení a lán pole. Čechohrad se pyšnil čistotou a upravenými zahrádkami. Byla to obec, kde se stále ještě mluvilo česky, a většina rodin měla česká příjmení - Chalupníkoví, Samkovi, Králíčkoví, Sršňovi, Nádvorníkoví, Švihlovi, Příbylovi, Hýblovi, Faltusovi, Vágnerovi, Dolečkoví, Zedulovi, Pešlovi, Kozlovi, Pirklovi, Dvořákoví, Šemčukovi, Kratochvílovi, Částkovi, Schejbalovi, Neprašovi, .....

V Čechohradu vzniklo hodně lidových textů, ve kterých je oslavována obec nebo se zpívá o místních lidech. Tyto písně jsem viděla u babičky Anastázie Chalupníkové a takto byly ručně psané.

Např. o místních lidech:

*V Čechohradě na kopečku, holky si tam povídaly, cosi včera videly.*

*Ta Samkova štiřy zlaty, a Kratohcilova taky.*

*Honza Častku pudu nosi, Kubice mu doni prosi.*

*Ten Nadvornik kozu veze, a Faltus mu na ni leze.*

*A ten Sršen chodi šovrem, jako kočka za kocovrem.*

*U Dolečku roste višne, že ta manča chodi pišne.*

*U Schejbalu roste javor, že je Žofka samej fabor.*

*U tech Sisru blechi bijov, u Pešlu je zasmazujou.*

*Chalupnik ma dlohov chatu, a Krajicek kratkov patu.*

Vesničané pěstovali především obilí a řepu, chovali slepice, králíky, prasata a krávy. Každý den vyháněl pasák krávy na pastvu, mléko se sváželo do mlékárny v Melitopolu.

Nové domy se už nestavěly, v obci bylo několik neobydlených domů po Češích, ty bylo možné si koupit nebo pronajmout. Za mého působení se každoročně několik rodin stěhovalo za prací do Čech, studenti se ucházeli o studia na vysokých školách v ČR. Zůstávali jen starší a staří lidé.

Svátky se slavily katolické i pravoslavné.

V Čechohradě jsem působila v letech 2007 – 2011. V té době nebyly žádné obavy z války.

Cca 20 dětí jezdilo každoročně o prázdninách na edukační a ozdravné pobyty do Jeseníků a Orlických hor. Pořádala je Česko-ruská společnost. O prázdninách přijížděly do České republiky děti českých krajanů z Černobylské oblasti, Čechohradu, Oděsy, Krymu, Kyjeva a oblasti Novorossijska na Kavkaze z Ruské federace. Náplní bylo zlepšit dětem zdravotní stav, dopoledne výuka češtiny, v odpoledních hodinách sportovní a kulturní aktivity. Večer se dívaly děti na české pohádky, dětské komedie, pořádaly se pro ně diskotéky, děti se účastnily soutěží v různých kulturních znalostech. Během tří týdnů měly děti několik celodenních výletů, poznávaly česká města, vesnice a přírodu. Pokaždé byly na výletě v Praze, navštívily safari ve Dvoře Králové, Český ráj, jeskyně a oblast Litomyšlska, odkud přišli jejich předci.



rok 2019, s dětmi na táboře Pastviny v Orlicích horách

#### 10. Jaký byl vztah krajanů k České republice?

Emigranti do carského Ruska ve 2. polovině 19. století si s sebou přinesli obrozenecké ideály. Neměli svůj vlastní stát a sdružovala je stejná kultura a mateřský jazyk. Češi, kteří emigrovali ze své země, si ruštinu neosvojovali, protože se domnívali, že zůstanou především Čechy. Do nové země si s sebou přinesli svůj jazyk, tradice i um a začali svou kulturu bohatě rozvíjet. Jejich potomci se vždy hlásili k českým předkům, české kultuře.

Nedostatek práce v oblasti měl za následek postupnou imigraci, krajané relativně snadno získali trvalý pobyt v ČR. Po přestěhování se do Čech udržovali spojení s rodinami i s krajanským spolkem v Čechohradě.

#### 11. Byli zde krajané, kteří se chtěli vrátit či už se i vrátili do České republiky?

Kolik přesně krajanů za mého působení požádalo o trvalý pobyt v Čechách nevím, mohlo to být ročně cca 5 rodin. Odjížděli za prací především do Tachova a Plzně. I po jejich přestěhování do Čech jsem byla s krajany ve spojení, všichni si našli práci. Výhoda byla, že znali velmi dobře český jazyk.



Příloha 11 – Vladimíra Pěčonková - další zajímavosti

<https://www.hatefree.cz/clanky/vydat-se-opacnym-smerem-ucila-cestinu-krajany-u-mariupolu-a-obavy-z-ruska-mela-denke-z-prvni-ruky>

Příloha 12 – Čechohradané ubytování českým státem.



Пříloha 13 – Dopis syna obviněného France Vavřína, kde jsou uvedeny název kolchozu, nový a starý název Čechohradu a město Melitopol a také osud odsouzených Čechů.

*Vážení soudruzi!*

*Obracím se na Vás s velkou prosbou. Pomozte mi zjistit osud mého otce, který mne znepokojuje celý život. (začátek dopisu)*

Digital Archive of NKVD/KGB Documents in Relation to Czechoslovak History  
file P13204-2, stránka 006

